

KULTÚRA

ROČNÍK VIII. – č. 18

DVOJTÝŽDENNÍK ZÁVISLÝ OD ETIKY

2. NOVEMBRA 2005

Vydáva Factum bonum, s. r. o. • Šéfredaktor Teodor Križka • Redakcia: Sološnická 41, 841 05 Bratislava, Tel./fax: 654 12 388 • e-mail: redakcia@kultura-fb.sk • Cena 20 Sk

Snímka: Timotej Križka

Spisovateľ, tvorba a čnosť

Slovo a čnosť

Túto prosbu spisovateľ nielen vypočuje, ale hlboko sa mu vryje do srdca. Cíti túto prosbu ako výzvu, ba viac, ako povinnosť, cíti istú zviazanosť voči tým, pre ktorých píše. Zamyslenie sa nad touto prosbou mu podstatne sťažuje tvorbu vo svojej celistvosti. Vyslyšanie prosby nie je jednoduché, ba takmer možné. Lebo čím viac sa spisovateľ zamýšľa nad prosbou, a svojou „povinnosťou“, t. j. nad čnosťou zamýšľaného diela, tým viac sa mu zväzujú ruky, tvorivosť sa stavia na zadné ako divý žrebec, omínajú ju zubadlá, štekliá ostrohy a priťahuje uzdu, ktorou je vyslovená prosba a za ňou nasledujúca dôvera a viera v neho ako tvorcu, že jej vyhovie.

Tu treba jednoducho a priamo povedať, že spisovateľ síce môže v tichej modlitbe-sľube dať svoj súhlas na naplnenie vyslovenej prosby, ale nemôže zaručiť, či jeho dielo splní kritériá vyslovenej prosby, t. j. či povedie svojho čitateľa k čnosti. Môže tu byť aj tá najväčšia vôľa majstra, aj napriek tomu jeho dielo nebude mať tú umeleckú silu, aby si práve snahou o naplnenie diela „čnosťou“ pripútal čitateľa.

Spisovateľ a čitateľ

Autor je už poučený, že v jeho diele čitateľ nesmie zbadat' jeho zámer vychovávať ho, poučovať, usmerňovať jeho morálku-čnosť, získavať za niečo alebo proti niečomu. Čitateľ chce čítať a z čítania mať potešenie a byť pritom sám sebou, on sám sa chce za niečo zapáliť, vzdelat' bez radenia a usmerňovania. Spisovateľ nesmie zabúdať, že píše prózu, nie filozofické úvahy o čnosti. Vie, že v tomto odbore by nič nové ne-

priniesol. To najkrajšie, najvýstižnejšie už veľmi, veľmi dávno povedali najmúdrejší. Čitateľa môže získať len presvedčivý príbeh, v ktorom sa sám buď nájde, stotožní s hlavnou postavou, alebo si zvlášť obľúbi aj okrajovú postavu. On, čitateľ, sa chce sám poučiť, ale nie cez poučovanie, ale cez zážitok, cez silný dojem, cez nezvyčajný osud človeka, cez jeho pocity, zážitky postavy, jej mravy, prežívanie, správanie sa a riešenie situácií. Skratka cez jeho románový život vcelku.

Román alebo poviedka či dráma na javisku musia byť jeho srdečnými záležitosťami. Ak po ich prečítaní alebo vzhliadnutí okrem pobavenia, potešenia pocíti aj silný zážitok, ba dokon-

LADISLAV ŤAŽKÝ

ca stotožnení sa s postavou, čo sa potom rovná uznaniu aj autorovho tvorivého činu. Ak pri čítaní, vnímaní literárneho diela cíti aj niečo viac, v literárnej terminológii sa ten pocit nazýva katarziou, potom autor môže byť spokojný. Splnil aj prednesenú prosbu. Priviedol čitateľa k „čnosti“ aj bez toho, aby to bol jeho prvý tvorivý plán, že by práve to, a nie iné, bol chcel. On prosbu v kostole nemusel počuť. Jednoducho písal. Nemohol nepísať. Jeho, tvorcu samého, usmerňoval talent, znalosť opisovaného, životná skúsenosť, tvorivá predstavivosť, vzdelanie, morálne zásady (jeho čnosť) a ľudský zmysel tvorby. Ak si získal čitateľa cez pôžitok, ktorý v ňom zostal ako nezabudnuteľný zážitok a ak ho navyše nepoučujúce predsa aj poučil alebo vzdelal a nezískavajúc aj získal pre isté morálne zásady (čnosti), alebo lásku k národu, práve

tak, ako, nebojme sa to povedať, aj k „bližnému svojmu“, myslím si, že autor je právom nazývaný majstrom-tvorcom.

V spojení nerozlučnej dvojice autor-čitateľ alebo čitateľ-autor ponúka sa otázka: Túži autor poznať svojho čitateľa alebo čitateľa autora? Nemôže nasledovať jednoznačnú odpoveď.

Autor je potešený samým faktom, že ho niekto číta. Sú aj takí, čo im na tom vraj nezáleží? Neverím. Avšak menej potešený je, ak zistí, že mu čitateľ nerozumie, t. j. neprijíma ho, odkladá nedočítanú knihu a vôbec netuží opäť po nej siahnuť a už vôbec nemá záujem poznať autora osobne. Práve tak autor takéhoto čitateľa. Vzajomne by sa hanbili. Nemali by si čo povedať.

Toto je ten jasný a pochopiteľný stav vo vzťahu autor-čitateľ.

Môže však nastať iná situácia, že budúci možný čitateľ sa zoznámí so spisovateľom-autorom skôr, ako by bol stihol niečo od neho prečítať. Jeho meno sa mu prihováralo z novín, rozhlasu alebo televízie. Celkom rád a so záujmom si ho vypočul sugestívne rozprávať o svojej tvorbe a potom namaškrtený ukážkou z jeho románu po ňom aj siahne. Potom môžu vzniknúť dvojaké pocity. Čitateľ je autorovým dielom buď nadšený alebo sklamaný. Čitateľ zistil, že autor sa až svojím dielom predstavil ako skutočný rozprávač a umelec, teda je niečo viac alebo nadobudne dojem, že autor by vôbec nemusel písať, stačilo by, keby len rozprával. To znamená, že je lepší rozprávač, zabávač, ba dokonca „uvedomelý šašo“.

(Pokračovanie na 10. a 11. strane)

Podivne sa, ľudia, správame. Zo dňa na deň je menej počuť odpor voči ničivým hurikánom, ktoré sa valia duchovným svetom týchto čias. Tí, ktorí poznajú boží Zákon, akoby zabudli, že mravnosť nie je abstraktná kategória a netýka sa iba intímneho života človeka, ale zasahuje aj celý verejný život.

Koľkí verejní činitelia pokojne pristupujú k svätému prijímaniu, dokonca pred televíznymi kamerami. Vzápätí počujeme z médií ich vyjadrenia, ktoré sú prinajmenšom popretím elementárnych zásad Kristovho učenia.

Vari Mesiáš navrhoval chytráckymi vládnymi opatreniami a novelizáciami zákonov ožobračovať ľudí? A predsa sa tak deje. Stačí si pozrieť štatistiky samovrážd v našom národe. Ich počet je desivý. A ako je to s kriminalitou? O nič nie lepšie, naopak.

Kto buchne päšťou tak, aby to bolo počuť?

TEODOR KRIŽKA

Zato denne sledujeme, ako v obnovujúcej sa predvolebnej hystérii začína vyťahovať špinu pomaly každý na každého. Dokonca sme svedkami, ako sa účelovo menia stanovky politických strán, aby sa vysporiadali s nepohodlnými vnútrostraníckymi rivalmi. Prosto, boj hlava-nehlava, bez princípov. Alebo, presnejšie, podľa jediného princípu: Čo vyhovuje mojej mocenskej pozícii, to je mravné a pravdivé. Každý, kto na túto pozíciu siahne, je – no, od čoho iného, ak nie od zlého?

Rozbitá, roztrieštená verejná scéna čnie nad našimi hlavami ako varovný prst. Stačí sa pozrieť na karikatúru demokracie v Nitrianskom samosprávnom kraji, kde sa jednoducho ignoruje štatútár a ak to preženiem, okamžite sa menia jeho rozhodnutia – stačí, aby vyšiel z kancelárie na záchod. Naša inteligentná národnostná menšina nám predvádza manévry, ako by to bolo na Slovensku krásne, keby sa Slováci rozhádali natoľko, že desať percent nacionálne uvedomelého obyvateľstva by mohlo teoreticky ovládnuť i parlament.

A pomaly niet autority v tejto krajine, ktorej buchnutie päšťou na stôl by naozaj bolo počuť. Nikoho nezaujima básnik, jeden z najmravnejších v tomto zahŕňajúcom čase. Nikomu nechýbajú slová staručkého kňaza, ktorý prenasledovaný komunistickým režimom celý svoj život obetoval pre návrat slobody. Z obrazoviek sa k nám prihovávajú sebavedomí mladíci, ktorým ešte tečie mlieko po brade, zato už vedľa všetko, ako to vo svete chodí. Zdá sa, akoby ani nebolo treba pozývať stále nových a nových odborníkov pred kamery, lebo všetci hovoria to isté. A čože nám to oznamujú? No akže inak, ako je to u nás za osvietenej vlády J. E. Mikuláša Dzurindu I. dokonalé. Už sa dokonca naše hlavné mesto stalo jedným z piatich najcentier homosexuálov sveta!

Decentralizované Slovensko, podelené medzi klany a kadejaké skupinky sa kymáca vo vetre ako trstina. Už to tak vyzera, že popiera gravitačné zákony, akoby nasilu potvrdzovalo existenciu Svätého Ducha. Lebo veru, bez Božieho Ducha by sa už dávno muselo prepadnúť samo do seba.

www.kultura-fb.sk

Zdá sa, že dielo Ludovíta Štúra je, vďaka slovenským i zahraničným literárnym vedcom a historikom, zhodnotené. Zdá sa však, že nám doma, a to najmä strednej a mladej generácii, je málo známe. Ani v zahraničí, až na vzácne výnimky, ktoré si vážime, nie je meno nášho veľikána známe. Slovinci vedia, že to bol ten, ktorý sa pričínil o uzákonenie spisovnej slovenčiny /ktojej pravopis by dnes žiakom robil menšie problémy ako jeho neskoršia úprava/, ktorý ako evanjelický inte-

me do očí nášmu L. Štúrovi, ktorého 190. výročie narodenia si pripomíname v čase, keď sa objavujú správy o rušení slovenských škôl na juhu Slovenska. Slovinci v niektorých obciach južného Slovenska nemajú bohoslužby v slovenskom jazyku. O nápravu som požiadal predstaviteľov cirkvi a náboženských spoločností na ich prijatí v Prezidentskom paláci na začiatku tohto roka.

Prehreskom proti Štúrovu odkazu je náš každodenný vzťah k nášmu

Prezident SR Ivan Gašparovič k Roku Ludovíta Štúra

lektuál sa vzoprel tradične používanéj češtine a ktorý bol s priateľmi u katolíckeho barda Jána Hollého po požehnanie pre slovenčinu. Málo sa dnes všeobecne vie o jeho politickom účinkovaní, o jeho súbojoch s maďarónmi i maďarskými šovinistami, a to už od pôsobenia na slávnom Lyceu až po zatykač podpísaný Lajosom Kosuthom, tiež pôvodom zo slovenského rodu.

Nedávno som bol povedal, že nikdy neprestanem obdivovať Štúrova predvídavosť, jasnozrivosť a jeho realizmus. To nebol romantik, akého sme si ho opísali do učebníc.

Už pred 150 rokmi tento slovenský politik predstrel politicky zrelý model moderného a demokratického súžitia národov Európy. Štúr bol autorom projektu demokratického usporiadania vzťahov národov Európy v časoch, keď na iných kontinentoch ešte vládlo otroctvo.

Bol to veľký Slovák a veľký Európan.

Hovorme o tom v Európskej únii, predstavme ho v Rade Európy i Európskom parlamente práve v roku, ktorý mu je venovaný.

Vráťme sa k Štúrovi všetci: občania, parlament, vláda, prezident.

Kladiem si otázku, ako sa pozrie-

jazyku, národnému pokladu, ktorý sa síce nedá sprivatizovať, ale ktorý sa dá zničiť. Kým Štúr, nemajúc slovenskú štátnosť, začal vo svojich novinách používať slovenčinu, dnes Slovinci dostávajú prostredníctvom televízie do svojich domovov programy a filmy v češtine, v požičovniach im ponúkajú filmy dabované do češtiny, prevaha knižnej ponuky v knižkupectvách je v češtine. Dorozumievacím jazykom Slovákov je stále slovenčina, ale tá hovorová je lexikálne úbohá, plytká a prebujnená vulgarizmami.

Chcem z tohto miesta, pri pripomiatkovanom výročí, vyzvať všetkých našich občanov, aby sme si vzali príklad od Čechov, od Francúzov, Poliakov, Chorvátov i Američanov, ktorí si svoj jazyk vážia ako hodnotu najvyššiu a vyžadujú, aby každý občan ich krajiny ich jazyk ovládal.

Obroda nášho vzťahu k slovenskému jazyku, našej rodnej reči, bude tým najkrajším darom Ludovítovi Štúrovi.

Vážená pani starostka, vážení Uhrovčania, vážení členovia prípravného výboru Roka Ludovíta Štúra, prijmite moje poďakovanie a poklonu za zorganizovanie dnešnej spomienky, ktorá otvára Rok Ludovíta Štúra.

15. októbra 2005

Paroubkovo vyvolávanie duchov

Český premiér Paroubek vytiahol zo svojho čarodejníckeho klobúka staronovú kartu – hneď na začiatku septembra 2005 zopakoval, že sa vážne zapodieva myšlienkovou ekonomickou využitím zaniknutej firmy – „dobrého mena Československa“. A pripomína, že za túto značku firmy by mohli zabojsť „cudzinecké légie“ českých a slovenských krajanov, ktorí vraj zmýšľajú „čechoslovakisticky“.

Nuž ako ktorí. Pohrobkovia sna o „Veľkom Česku“, ktoré zahrnulo aj slovenskú provinčnú krajinu, sa nikdy nezmenili o slovenskú väčšinou emancipačnou vôľou v radoch slovenských emigrantov. Bola to úzka vrstva hegemoniálnych exulantov odchovaných masarykovsko-benešovskou doktrínou o asimilovaní slovenského živlu.

Slovenskí zahraniční krajanovia už od čias Clevelandskej dohody tvrdo presadzovali vývoj k vlastnej slovenskej identite a suverenite. Ešte aj niekdajší protežanti českého hegemonizmu na Slovensku ako Hodža a Osuský po trpkých skúsenosti s českými hegemoniálnymi manierami prešli na slovenskú emancipačnú cestu. Osuský to symbolicky a nedvojznačne vyjadril vtedy, keď sa prihlásil ako spoluzakladateľ Svetového kongresu Slovákov. Osuský verejne osvedčil, že sa vracia k štúrovskému úsiliu o vlastnú slovenskú štátnosť.

Boli to práve slovenskí krajanovia vo svete, ktorí bojovali za slovenskú štátnosť vtedy, keď oficiálny – totalitný i demokratický režim vyhlásil tabuizovanie témy slovenskej štátnosti.

Pánu Paroubkovi snáď treba pripomenúť, že „fantomatické bolesti“ sú tzv. zostatkové zotrvačné bolesti v mozgovej centrále, ktoré si „spomínajú“ na tie údy, ktoré už v realite neexistujú. Sirotkovia čechoslovakizmu trpia práve týmto fantomatickým syndrómom.

Slovenskí členovia vyjednávacej delegácie v rokovaní o česko-slovenskom vyrovnaní v roku 1992 priniesli návrh na symetrizáciu vzťahu vytvorením česko-slovenskej konfederácie a česká delegácia odmietla štátne zrovnoprávnenie v akejkoľvek „úniovej“, alebo „konfederatívnej“ forme. Už na prvom rokovaní v Tugendhatovej vile v Brne vyhlásili členovia českej delegácie, že sú legitimovaní vyhlásiť zrušenie spoločného štátu a stať sa teda nástupníckym štátom. Preto sa zrodil vyjednávacie kompromis, že Slovinci nebudú tr-

vať na konfederácii, ale trvajú na medzinárodoprávnej subjektivite Slovenska a že Česi nebudú trvať na spoločnom štáte, ale odmietajú akúkoľvek formu súštátia. Po vyše dvanástich rokoch drvivá väčšina čelných predstaviteľov oboch štátov uznáva, že vytvorenie dvoch následníckych paralelných štátov bolo správne. Napokon pripomínam, že na bratislavskom summite Bush-Putin t. r. práve americký prezident spomenul dva pozitívne prínosy Slovenska do novodobých dejín: „sviečkovú manifestáciu“ počas totality a úspešné i kultivované dosiahnutie slovenskej štátnej suverenity.

Oba národy môžu byť hrdé na to, že v dvadsiatom storočí boli len tri prípady pokojného, civilizovaného rozpustenia spoločného štátu, a to medzi Nórmami a Švédmi v roku 1905, medzi Islandčanmi a Dánmi v roku 1945 a Slovincami a Čechmi v roku 1993. Patríme do dobrej spoločnosti a dokonca oba štáty sú partneri v EÚ. Medzi Slovincami a Čechmi nestojí krvavá trauma násilného rozchodu ako medzi balkánskymi, baltickými a kaukazskými národmi. Ale to zároveň vyžaduje, aby aj české politické elity sa rozlúčili s pokusmi o plazivé reštaurovanie „spoločného“ štátu. Naviac pripomínam, že súčasťou dohody o paralelnom nástupníctve dvoch suverénnych republík bol aj záväzok, že ani slovenská, ani česká strana nevyužije tzv. spoločné symboly (štátny znak, vojenský poznávací znak, zástava a pomenovanie). Česká strana túto dohodu už čiastočne porušila. „Firemná ochranná značka“ má svoju cenu a toto jednostranné prisvojenie nebolo Slovensku kompenzované. Mimochodom, práve tzv. sporný finančný záväzok Slovenska za tzv. menovú jednotku v ČSOB mala česká strana ponúknuť ako kompenzáciu za jednostranné využitie časti znakov spoločného štátu. Pán Paroubek by si mal uvedomiť, že slabšia vyjednávacia pozícia Slovenska spôsobila, že nielenže česká strana nezaplátala kompenzáciu za jednostranné využitie časti „ochrannej známky“ spoločného štátu, ale že Mečiarova vláda sa musela v štádiu budovania nového štátu prednostne starať o návrat zadržaného slovenského zlatého pokladu a Bojnického oltára. Mečiarova vláda preto súhlasila, že tzv. záväzok za menovú jednotku v ČSOB sa vyrieši neskorším rokovaním. Urobila tak aj preto, lebo si uvedo-

movala, že vtedajšia česká vláda musí čeliť aj „čechoslovakistickým jastrabom“, ktorí požadovali tvrdý kurz voči Slovensku.

Bola to taktická ohľaduplnosť a istotne aj chyba Mečiarovej vlády, že zreteľnejšie nevinkulovala slovenské právo na podiel za „ochrannú známku spoločného štátu“. Ale od roku 1998 (vyše sedem rokov) to bolo už na pleciah dvoch Dzurindových vlád, aby dojednali povinnávacie vzájomné započítanie záväzkov. Dzurindova vláda to hriechne zanedbala a jednociferný záväzok v ČSOB sa spolu s „úrokmi za oneskorenie“ vydriapl do dvojcifernéj sumy. ČSOB si svoj nárok nechala odobriť medzinárodným súdnym výrokom a Slovenská vláda hrala úlohu ľahkomyselného Popolvára. To je zlé vysvedčenie Slovensku, ale aj zlé vysvedčenie českého „tvrdého obchodníka“ so slovenskými právami. Takéto „obchody“ už nikdy nesmieme hrať. Ešte šťastie, že síce Paroubkova provokácia nevyvolala otvorenú servilitu v slovenských vládných kruhoch, ale slovenská vláda sa nezmohla ani na verejný protest voči takejto politickej arogancii. A ďalšie šťastie je aj v tom, že pri rozpáchaní správaní sa slovenských vládných predstaviteľov ozval sa aspoň predstaviteľ nevládných podnikateľských kruhov - prezident Združenia podnikateľov Slovenska Ján Oravec, ktorý to s príslušnou dávkou ironie komentoval: Ako keby teraz Estónci začali propagovať svoje výrobky pod značkou „made in USSR“ (anglická ochranná známka bývalého Sovietskeho zväzu“).

Od pána Paroubka je to politická i ekonomická neokročanosť. Existujú slovenské štátne i ekonomické záujmy, ktoré sa musia brániť. Slovenské vládne elity si musia uvedomiť, že vďaka úspechu štátotvorných síl pri zrode Slovenskej republiky sa zmenili z provinčných politikov na štátnikov. Tak nech sa ako štátnici aj správajú pri takýchto Paroubkových úletoch. Nemôžeme dovoliť prostorekú českému premiérovi, aby lovil vo vodách slovenských záujmov. Syndróm čechoslovakizmu a sprevádzajúce fantomatické bolesti sirotkov zaniknutého hegemoniálneho útvaru síce majú svoju zotrvačnosť, ale treba na tento syndróm príslušne reagovať podľa slovenského porekadla „aká šata, taká záplata“, alebo „aký pochválen, taký navykamen“.

AUGUSTÍN MARIÁN HÚSKA

Čestný člen redakcie Kultúra

Už roky zápasíme o finančné prostriedky na vydávanie časopisu, ktorý podľa nášho názoru a podľa názoru vás čitateľov má osobitné postavenie uprostred periodickej tlače. Aj keď nám naši kritici chcú pripísať tú či onú stranickosť, maskujú tým iba obavu z nášho úsilia pravdivo písať o stave našej vlasti, lebo nikdy sme nestránil inému ako trom zásadným princípom: kresťanstvu, národu a sociálnej solidarite.

Práve táto stranickosť princípom, a nie politickým elitám, sa najväčšmi odráža na finančnej tiesni nášho časopisu.

Rozhodli sme sa preto urobiť pokus o pomoc v existenčnej núdzi. Vyhlasujeme možnosť stať sa

„čestným členom redakcie Kultúra“.

Stať sa ním môže každý,

kto poukáže raz mesačne najmenej 1000,- Sk

po dobu aspoň jedného roka

na účet nášho vydavateľa v Slovenskej sporiteľni

170427664, kód banky 0900, variabilný symbol 2005.

Po uplynutí roka obdrží každý, kto splní uvedenú podmienku, originálny certifikát, ktorého autorom je člen redakčnej rady časopisu Kultúra, výtvarník a spisovateľ Tibor Kovalík z Kanady. Veríme, že počet čestných členov redakcie bude z mesiaca na mesiac rásť a že nám tak pomôžete zachovať našu milovanú Kultúru.

REDAKCIA

VYHLÁSENIE

Občianskeho združenia VOSPOLNOST' k výrokom premiéra Českej republiky o využívaní obchodnej značky Československo

(Český premiér Jiří Paroubek na porade českých veľvyslancov v Prahe povedal, že „je v súvislosti so snahou Českej republiky vrátiť sa na trhy, ktoré po roku 1989 Praha a Bratislava opustili, že pojem Československo je devízou, ktorú by bolo vhodné využiť“. Nie je to príjemné vo vzťahu k vašim slovenským kolegom, ale počínajúc tými priemyselnými a spotrebnými výrobkami, cez kultúru pokiaľ ide o cudzinu, až po absolventov československých vysokých škôl, je pojem Československo devízou, nad praktickým využitím ktorej stojí za to sa zamyslieť.“ - TASR)

Politické reprezentácie Slovenska a Česka sa v roku 1992 zmluvou a zákonom zaviazali nevyužívať znaky a symboly rozpusteného spoločného štátu. Česká reprezentácia už od začiatku nerespektovala tento záväzok, lebo využila vojenský znak a zástavu bývalého spoločného štátu. Za toto porušenie sa nielen neospravedlnila, ale ho ani ekonomicky nenahrádila. Terajší pokus premiéra Paroubka má prinajmenšom dva varovné aspekty. Prvý je v rovine

medzinárodného obchodného práva, lebo verejne navrhuje jednak jednostranné zneužitie a prisvojenie si ochranného označenia (napríklad Made in Czechoslovakia) a čerpanie jednostranného prospechu a jednak chce medzinárodný trh dezinformovať o štátnom subjekte, ktorý už vyše dvanásť rokov neexistuje. Druhý je v rovine podprahového pokusu o uvádzanie do obehu témy neexistujúceho štátu. Paroubek dokonca chce získať pre tento dezinformačno-falšovateľský akt zahraničných Slovákov a Čechov, ktorí vraj väčšinou sú „čechoslováci“. Čechoslovakizmus ako umelý ideologický výtvor neexistujúceho „čechoslovenského národa“ patrí do histórie neúspešných pokusov o hegemoniu jedného z partnerov bývalého spoločného štátu. Výslovujeme veľké znepokojenie, že slovenská vládna garnitúra nevzniesla verejný protest voči takýmto obchodno-diverzným akciám. Oceňujeme vyhlásenie prezidenta Združenia podnikateľov Slovenska, ktorý poukázal na absurditu takéhoto pokusu. Ide o flagrantné narušenie suverénnych štátnych a ekonomických

záujmov Slovenska a tomu treba zabrániť tlakom verejnej mienky. Slovenská vláda musí vystúpiť, aby bolo zrejmé, či je v stave obhajovať štátne aj ekonomické záujmy svojich občanov. Už vyše dvanásť rokov paralelne vedľa seba existujú dva suverénne štáty, a to dokonca v spoločnou európskom trhovom prostredí. Žiadame vládu SR aby verejne protestovala proti nekalým praktikám poškozovania slovenských štátnych záujmov. Ide tu predsa o zreteľné pokusy oživovania neblahého čechoslovakizmu Masaryka a Beneša, o čom svedčí celý rad aktivít na poli ekonomickom, finančnom, kultúrnom, vedeckom, vojenskom, športovom, v oblasti masovokomunikačných prostriedkov, ale aj v politike a v medzinárodných vzťahoch.

V Bratislave 21. septembra 2005

Za „Vospolnost“: LADISLAV ŤAZKÝ, MILAN S. ĎURICA, LADISLAV LYSÁK, AUGUSTÍN M. HÚSKA, Peter Brňák, Jozef Darmo, FERDINAND KLINDA, PAVOL HRVÍK, STANISLAV MÁJEK, TEODOR KRÍŽKA

Nie je ľahké hodnotiť celý reformný proces, ktorý sa udial na Slovensku po roku 1990. Od začiatku sa niesol v podobe radikálnej, politickej ústavnej a ekonomickej reformy, ktorá položila základ k trhovej ekonomike a demokratickému usporiadaniu štátu. Po roku 1993 sa zložitosť reformného procesu umocnila rozdelením ČSFR. Postupne transformácia krajiny a reformy nabrali veľmi náročný kurz prípravy a začlenenia Slovenska do Európskej únie. Súbežne bolo treba rozbehnúť reformu verejnej správy, reformovať inštitúcie, ústavu a zabezpečiť slobodný prístup k informáciám. Náročnou úlohou bola daňová reforma, fiškálna decentralizácia, reforma súdnictva a polície. Spustila sa reforma dôchodkového systému, reforma zdravotníctva a pripravil sa variant reformy školstva a vzdelávania. Aj keď mnohé reformné kroky možno hodnotiť kladne, kritika reformného procesu a poučenie z nej by mali prevládať.

Doladovanie, korekcia, či revízia reforiem

Obsah prijatých reforiem preverí život. Čo je užitočné v súčasnosti urobiť, je otvoriť diskusiu o reformách najmä z hľadiska ich dosahu na občanov, ich pozitívnych a negatívnych dopadov na spoločnosť a obyvateľov. Premiér vlády ešte v roku 2004 ohlásil ukončenie reforiem. V roku 2005 vyhlásil, že sa budú robiť korektúry tam, „kde sa nie celkom trafili“. Neskôr to zmäččil na „doladovanie reforiem“. Problém je aj v tom, že reformy sa presadzovali ako bezalternatívne, bez aspoň čiastočného konsenzu s opozíciou. Nemožno sa čudovať, že po voľbách sa legitímne môže pristúpiť k revízií reforiem.

Pred spustením reforiem takmer každá vláda vyhlasovala, že reformy robí v prospech občana a mali by mať v mnohých jej segmentoch neutrálny dosah na peňaženky obyvateľov. Vo väčšine prípadov to pri realizácii neplatí. Napríklad radikálna reforma daní má na väčšinu ľudí negatívny dosah. Viac získali ľudia s vyššími príjmami, menej, alebo nič ostatní. Ľudia musia pracovať dlhšie, aby zaplatili výdavky štátu. Deň daňovej slobody, to značí dátum, odkedy zjednodušene vyjadrené, občania začínajú zarábať už pre seba, pripadol v roku 2005 na siedmy jún (ministerstvo financií tvrdí, že to bolo už piateho mája). Dovtedy odovzdávali ľudia celý svoj zárobok štátu. Podľa združenia daňových poplatníkov deň daňovej slobody bol o tri dni neskôr ako rok predtým. Tento výsledok sa považuje za najhorší za posledných päť rokov (v roku 1999 pripadol na štvrtý jún).

Podobne je to pri zdravotníckej reforme. Zdravotnícku reformu viac charakterizuje kolotoč zmien, než systémový prístup. Rozmnožil sa počet luxusných súkromných ordinácií pre tých, ktorí nesystémovo sú uprednostňovaní priplácaním za „nadštandard“, ale vzrástol tiež počet pacientov, ktorí hodiny čakajú na vyšetrenie u lekárov s výbavou, akú používali pred dvadsiatimi rokmi. Korupciu v nemocniciach chcú odstrániť vyberaním poplatkov za umožnenie pacientovi vybrať si chirurga, ktorý ho bude operovať. Za túto službu by mal pacient zaplatiť päťtisíc korún. Výber pôrodnika by mal byť za sedemtisícpäťsto korún. Sú aj také názory niektorých „expertov“, že v súčasnej dobe, ak niekto chce privatizovať nemocnice, treba mu to rýchlo umožniť, aby si to nerozmyslel, pretože situácia v zdravotníctve je zlá. Zdá sa, že nebezpečný trend na privatizáciu nemocníc odštartoval.

Neospravedlivo disproporcie vznikajú pri dôchodkovej reforme, najmä pri priznávaní dôchodkov pred rokom 2004 a po ňom.

Od čiernej diery k slovenskému klonu liberalizmu a „východoeurópskeho tigrovi“

Hovoríme o týchto postrehoch aj preto, že krajine môže prísť nedobrá nálepka vďaka neodôvodnenej uponáhľanosti a kopírovaniu cudzích vzorov a záujmov v reformnom procese. Môže mať negatívne dosahy ako na ekonomiku, tak aj na obyvateľstvo. Stačí uviesť zatracovanie životaschopnosti slovenskej ekonomiky po rozdelení ČSFR. Po viacerých pozitívnych hodnoteniach, za pomoci slovenských aj českých odporcov rozdelenia, Slovensku neprávo sa pririekla nálepka „čierna diera“, ktorú vo svete pomáhalo rozširovať ministerka zahraničných vecí USA Madeleine Albrightová.

JOZEF MIHALIK

Reformný proces na Slovensku

vá. Pričinili sa o to najmä informácie zväčšia neoliberálne orientovaných domácich analytikov a politikov. Mnohí z nich neprišli slovenskej štátnosti a národné záujmy Slovenska im neboli blízke.

Také pomenovanie vzniklo aj napriek tomu, že v období 1994 až 1998 v porovnaní s ostatnými transformujúcimi krajinami išlo aj napriek problémom, ktoré štart nového štátu doprevádzali, o pomerne priaznivé výsledky. Ekonomický rast sa pohyboval priemerne na úrovni päť a pol percenta ročne, miera nezamestnanosti bola na úrovni zhruba trinásť percent a inflácia približne na úrovni priemeru sedem až osem percent. Zvyšovali sa reálne mzdy, dôchodky a sociálne dávky. Uplatňoval sa model sociálne orientovanej trhovej ekonomiky. Položil sa dôraz na vytváranie domácej kapitálotvornej podnikateľskej vrstvy, čo malo svoj zmysel, aj keď sa vo viacerých prípadoch zneužilo.

Problémy boli s politickou akceptovateľnosťou nového štátu, ktorá ak by nebola živaná z domáceho prostredia, nemusela vtedy vystupovať negatívny imidž Slovenska do takého veľkého rozmeru.

Dosah hodnotenia Slovenska ako „čiernej diery“ bol zdrvivý. Došlo k poklesu takmer všetkých rejtíngov, ktoré mali svoj zmysel pre privatizáciu v ďalšom období. V dôsledku značného podcenenia relatívne dobre prosperujúcich a ziskových podnikov sa tieto začali predávať za menej výhodné ceny, ako bola ich reálna hodnota. Porovnanie s privatizačnými predajmi podobných spoločností a podnikov v ČR a v Maďarsku, či v Česku to potvrdzuje.

Zaujímavým poznatkom je, že po tom, ako sa *politický cyklus po voľbách 1998 a najmä 2002 nasmeroval na liberálny model* blízky Washingtonskému konsenzu (liberalizovať v čo najväčšej možnej miere, privatizovať všetko, čo sa dá, a uplatňovať prísnu reštriktívnu monetárnu a fiškálnu politiku), a začal sa *formovať slovenský klon liberalizmu, situácia v hodnotení Slovenska sa zmenila*. Po ozdravení bankového sektora na účet daňových poplatníkov a následnou privatizáciou bánk a poisťovní s takmer sto percentným vlastníctvom zahraničného kapitálu a predajom väčšiny podielov strategických podnikov, prípadne ich menšinových podielov s manažérskymi kompetenciami zahraničným investorom, sa hodnotenie Slovenska zmenilo výrazne k lepšiemu.

Otvorená náruč so štedrými investičnými stimulmi pre zahraničných investorov imidž SR ďalej zlepšovala úmerne výške daňových úľav a ekonomických a iných stimulov poskytovaných štátom cudzím investorom. Keď liberáli naštartovali neoliberálne reformy, ktoré vytvárali pre zahraničný kapitál stále lepší priestor pre lukratívne podnikanie na Slovensku aj v oblasti poskytovania zdravotníckych, vzdelávacích, sociálnych a iných služieb na komerčných princípoch, zo Slovenska sa takmer zo dňa na deň stal „východoeurópsky tiger“.

Na Slovensko ako „čiernu diery“ sa v zahraničí rýchlo zabudlo. Začali sa množiť pochvalné superlatívy ako „Slovensko je investičným rajom“, „Slovenská reforma je vzorom pre Prahu“ a pod.

Ľudia, ktorí takéto chvály na reformu do sveta púšťali, asi nemali jasno, prečo môže vystupovať ako vzor ostatnému svetu Slovensko, ktoré sa podieľa na celosvetovom hrubom domácom produkte iba desiatimi percentami. Najväčšia ekonomika únie Nemecko, rešpektované Francúzsko, či prosperujúce Česko sa neodhodlali vykročiť cestou Slovenska. Slovenská reforma ako príklad nemeckých voličov a českých občanov nepresvedčila. V kopírovaní cudzích vzorov v reforme a v plnení odporúčaní medzinárodných organizácií je Slovensko síce na prednejšom mieste, ibaže to na titul „východoeurópskeho tigra“ nestačí.

V tieni vystatovačných pochval reforiem zostal iba problém, prečo tento „východoeurópsky tiger“ neprosperuje tak, aby sa väčšina ľudí tohto štátu žilo lepšie. Čím ďalej, tým viac sa prestalo písať, že slovenské mzdy zaostávajú a sú na chvoste EÚ, vymyslela sa diskutabilná metodika, podľa ktorej Slovensko sa nenachádza v miere nezamestnanosti na druhom mieste najvyššej

nezamestnanosti (po Poľsku) v rámci rozšírenej EÚ, ale sa blíži k ekonomicky vyspelejšiemu Nemecku. Odvody má Slovensko druhé najvyššie v EÚ. Vlny zdražovania v sieťových odvetviach (plyn, energia, voda) pripravili väčšinu ľudí nielen o značnú časť zárobku, či penzie, ale často aj o celoživotné úspory. Výsledkom je, že na Slovensku prevláda jedna z najnižších kúpnych síl v rámci EÚ-25. Stúpajú náklady na bývanie, ktoré predstavujú vyše dvadsaťšesť percent príjmov domácnosti. V rámci EÚ Slovensko je na štvrtom mieste vo výške nákladov na bývanie. Pred ním sú len bláhobytne škandinávské krajiny a Španieli. Rastie skupina ľudí, ktorá neúmerne rýchlo bohatne a tých, ktorí žijú v núdzi.

Životom v núdzi žije takmer každý piaty Slovak, zhruba tridsať percent mladých ľudí do pätnásť rokov a takmer tretina detí žije v rodinách s nízkym príjmom a životom v núdzi. Je na zamyslenie, prečo s reformami stúpa kriminalita. Od roku 2002, keď sa naštartovali neoliberálne reformy, počet osôb umiestnených vo väzenských objektoch vzrástol do roku 2005 o tridsaťštyri percent. Rastie počet samovrážd z chudoby. Lekári sú v rozpakoch, keď ich oslovujú mladí muži s prosbou o sterilizáciu, pretože nevidia možnosti na zakladanie rodín. Slovensko zaostáva za vyspelými krajinami vo vzdelanosti obyvateľstva, rozvoji vedy a výskumu a inovačnej aktivite. Na univerzitách je málo zahraničných študentov. Čím ďalej, tým viac mladých ľudí zo Slovenska odchádza študovať do zahraničia.

Prečo asi?

Bulvár plný úsmevných, pekných, bohatstvom a šťastím obdarených ľudí, pohotovo prekryl množiaci sa počet bezdomovcov, export žobrákov a prostitútok zo Slovenska do zahraničia, rastúcu biedu a chudobu ľudí vo väčšine okresov na Slovensku ako aj iné neduhy, ktoré sprevádzajú liberálne reformy na Slovensku. Agresívne reklamy hojne prosperujúcich nadnárodných spoločností manipulujú ľudí, aby viac telefónali, lebo je to takmer zdarma, aj keď telefónne mesačné účty rodiny často prekračujú viacstisícové sumy. Predstierajú, že treba kupovať len ich zarúčené produkty, ktoré prinášajú iba pohodu, pocit šťastia, schudnutie, vylicieňa takmer všetko, a tak ďalej... Pritom každému je jasné, že ide o klamstvo, ktoré je síce v rámci zákona, ale v príkrom rozpore s morálkou a etikou. Zdá sa, že mnohým liberálom to neprekáža.

Popisovať negatíva tejto strastiplnej cesty od „čiernej diery“ k „prosperujúcemu východoeurópskemu tigrovi“ by bolo na veľmi dlhé rozprávanie. Tento klon „tigra“ je zvláštny tým, že bol vyklonovaný, aby dokázal možnosť krajiny existovať bez prílivu dostatku zdrojov potrebných na slušné prežitie. Preto sa do zahraničia predáva všetko, čo sa predat ešte dá. Vláda SR rozhodla, že predá aj nové divadlo tesne pred dokončením (po tlaku opozície a verejnosti svoje rozhodnutie zmenila a dostavba novej budovy sa má uskutočniť z verejných zdrojov), Železnice Slovenskej republiky a tiež medzinárodné letiská a nebo nad nimi. O tom, že ide o lukratívny biznis, svedčí aj skutočnosť, že o privatizáciu bratislavského a košického letiska prejavilo záujem štyridsaťdeväť uchádzačov. Predbežná ponuka na privatizáciu majoritného balíka akcií neskôr klesla na päť uchádzačov.

Napriek tomu, že Slovensko je piate najchudobnejšie v EÚ 25, médiá o ňom často hovoria ako o lídrovi v ekonomickom raste (s ekonomickým rastom okolo päť percent), ako o najreformnejšej krajine sveta a dávajú mu iné superlatívy, ktoré skôr dezinformujú, než informujú o Slovensku. Nevadí im, že rýchlejšie rasti všetky pobaltské krajiny. Všetky tri pobaltské štáty dosahujú (za roky 2003, 2004 a 2005) vyšší rast ako Slovensko (ktoré dosahuje rast okolo štyroch až piatich percent). Estónsko nad šesť percent, Lotyšsko nad sedem percent a Litva takmer sedem percent.

Podľa Svetovej banky je Slovensko najreformnejšou krajinou sveta (rok 2003). V inom rebríčku Svetová banka v tabuľke poradí dvadsiatich štátov vo svete za rok 2004, kde sa robí „najľahšie biznis“, Slovensko umiestnila na osemnástom mieste. Vedie Nový Zéland a USA. Za Slovenskom je Botswana a Thajsko. V kvalite podnikateľského prostredia Slovensko podľa Svetovej banky sa v rámci Európskej únie umiestnilo na 37. mieste. V rebríčku ekonomickej slobody podľa The Fraser Institute, Slovensko si v poslednom roku síce polepšilo (je na 54. mieste), ale je naďalej za Estónskom (9), Maďarskom (20), Českom (44), Lotyšskom (44), a Litvou (44).

Realita o ekonomickom raste, reformách a kvalite podnikania na Slovensku sa odlišuje od často protirečivých hodnotení niektorých medzinárodných organizácií. Skutočnosť je taká, že sprievodným javom slovenského klonu liberálnych reforiem, ktorý v poslednom období vykazuje vyšší ekonomický rast, je rastúci rozsah obetí stagnujúcej či klesajúcej životnej úrovne veľkého počtu ľudí. Druhá najvyššia nezamestnanosť v EÚ a stále vyšší odliv ľudí za prácou do zahraničia, nakoľko doma nenachádzajú dostatok práce primerané uplatnenie.

Tento klon liberalizmu sa pričiňuje o pribúdanie firiem s platobnou neschopnosťou, ktoré svojím zamestnancom nemôžu vyplatiť mzdu, či odstupné. Ich počet vzrástol od roku 2000 do roku 2004 zo šiestich na deväťdesiatjedem. Tiež to, že existuje nedôvera v kapitálový trh vďaka nezrelému celému prostrediu v hospodárstve, ktoré umožňuje zneužívať zákony, pri nedostatočnej funkcii orgánu dohľadu nad trhom. Kvôli tomu veľa ľudí prišlo o investície, ktoré mali v akciách spoločností alebo v investičných fondoch.

Nedôvera v kapitálový trh plodí aj nedôveru k burze. Podľa súčtu všetkých upísaných akcií (trhovej kapitalizácie), Burza cenných papierov Bratislave je dvadsaťpäťkrát menšia ako vo Viedni, pätnásťkrát menšia ako vo Varšave, osemkrát menšia ako v Prahe a dvakrát menšia ako v Slovinsku. Burzu v Bratislave by mohla naštartovať privatizácia, ale potom by museli odpadnúť netransparentné privatizačné predaje a všetko, čo s nimi súvisí. Lenže liberalizmus je aj o tom.

Úmerne tempu liberalizácie sa rozširuje aj obava z neistoty. Strach z ohrozenia organizovaným zločinom a mafiánmi. Rast kriminality a korupčného prostredia v krajine. Pažravosť vo zvyšovaní cien pri „robení tržby“, uplatňovanie sloganu „podvádzat sa vypláti“, spoplatňovanie aj toho, čo v zahraničí pri turistike je bežne prístupné a u nás sa zahŕňa do ceny. Spoplatňovanie si osvojili aj na ministerstvách a rôznych štátnych úradoch pri podaniach občanov týkajúcich sa žiadostí o prešetrenie skrivodlivosti napáchaných podriadenými úradmi. Napríklad pri vydávaní stavebných povolení. Okrádanie cudzincov je vo väčšom rozsahu, ako sa to robí inde. Zvyšuje sa agresivnosť takmer všade a osobitne v auto doprave.

Uvedené a mnoho ďalších problematíkych praktík pod značkou liberalizácie tr-

hu vyvolávajú nevôľu nielen doma, ale aj v zahraničí. Veľká Británia zverejnila varovanie pre Britov, ktorí chcú navštíviť Slovensko, aby si dali pozor na okrádanie a agresivnosť, ktorá ich tam čaká. Slovensko je uvádzané ako top destinácia aj v iných súvislostiach. The New York Times style Magazin uviedol, že Bratislava patrí medzi päťku gay destinácií sveta.

O ohrozovaní istôt ľudí sa pričiňuje aj liberálne privatizačné praktiky zdražovania a tunelovania firiem. Patrí tu tiež koristnícke správanie mnohých podnikateľov, ktorí si zvykli na druh podnikania, spočívajúci na požadovaní neprimeraného zisku, či uplatňovanie nekalých spôsobov pri fakturácii a vymaňovaní platieb od bezmocných, málo solventných zákazníkov, čo niektorí ľudia nazývajú koristníckym kapitalizmom, či novodobou ekonomickou kolonizáciou Slovenska monopolmi.

Ťažko polemizovať so spomínanými názormi a obavami, ktoré sú medzi obyvateľstvom rozšírené, lebo realita im často dáva za pravdu. Lídrom v tomto smere je Slovenský plynárenský priemysel, ktorý takmer pravidelne zvyšuje ceny plynu pod zámenkou rastu cien ropy a oslabenia kurzu koruny voči doláru, ale zamlčuje, že aj pod vplyvom rastu neprimeraných ziskov. Ako slovenský plynárenský monopol v roku 2003 dosiahol zisk pred zdanením dvadsaťpäť miliárd korún, v roku 2004 to bolo dvadsaťšesť miliárd korún a plánuje ich aj v roku 2005. Podobne sa správa monopolný producent palív Slovnaft, ktorému Ministerstvo financií uložilo vyše miliardovú pokutu za neodôvodnené zdražovanie palív a dosahovanie neprimeraného zisku.

Zápas o spravodlivé ceny zo strany Úradu pre reguláciu sieťových odvetví vyúsťuje obyčajne do stratená a viac berie ohľad na údajne primerané zisky strategických podnikov, než na potreby obyvateľstva. Isté je iba stále väčšie zatážovanie rozpočtov domácností a nákladov podnikateľov, ktorí si to premietnu do cien spotrebiteľov. Prehráva ako vždy občan zákazník, klient, pacient, spotrebiteľ a jeho stagnujúca životná úroveň. Pre mnohých reformátorov je zákazník, klient, pacient, občan, volič zaujímavý potiaľ, pokiaľ ho možno spolatniť, či „urobiť na ňom tržbu“. Ak sa tak stane, väčšinou sa o neho stráca záujem.

Tomuto klonu liberalizmu sa dobre darí v oblasti devastácie kultúry a ľudských zdrojov. Výsledkom je až neuveriteľný úpadok kultúry, či pokles úrovne školstva, zdravotníctva a drastický pokles ekonomickej a sociálnej úrovne väčšiny regiónov. Mnohým pozorovateľom tohto vývoja sa môže zdať úpadok, či pokles až neskutočne veľkým, aby sa ponímal ako pravdivý. O devastácii hodnotového systému je lepšie sa nevyjadrovať aj preto, že prináša až neuveriteľne veľa sklamaní a nespokojnosti mnohým ľuďom.

Raketový rast vrstvy rýchlo zbohatlíkov za najkratší možný čas mnohých možno teší, ale to podstatu reforiem nerieši, naopak, môže ju skomplikovať. Z rozletu bohatstva úzkej skupiny ľudí a firiem až k nebesiam sa môže stať brzda ďalšieho pokroku v krajine aj v širšom rámci EÚ. Môže postupne prerásť k nepokojom a k štrajkom, o ktoré nikto nestojí.

Autor je profesor na Trnavskej univerzite

Kresba: Andrej Mišanek

Podľa starej — mojej generácii — zo školských lavíc dobre známej — dialektickej formulyky „téza-antitéza-syntéza“ postupuje takto nie iba myslenie, ale aj vývoj spoločnosti a vari aj celého sveta. Nie je to celkom nezmysel, nie je to ani vynález marx.-leninistov. Ja som kedysi túto formulu nazval subjektívnou dialektikou, lebo ak aj nemusí odrážať objektívny stav vecí, odráža istý druh myslenia, ktorý aj môže viesť ku konštruktívnej debata.

Nuž toto je všetko teória. Zastávam však názor, že Osvietenstvo — presnejšie jeho voči kresťanstvu tolerantnejšiu časť — možno vidieť nie iba ako antitézu klasickeho „predosvietenského“ kresťanstva, ale aj ako jeho korekciu, ktorá viedla k syntéze, k súčasnému kresťanskému svetonázoru, (resp. k celej palete viac-menej navzájom kompatibilných verzií takéhoto svetonázoru). Z druhej strany, teda zo strany postkresťanských sekularistov, ktorí dnes dominujú v západnom myslení, o chuti pre recipročnú korekciu nebolo veľmi počuť, iba o ich triumfalizme.

Teraz však sa v DIE ZEIT — týždenníku nemeckých ľavičiarov — z 1. septembra 2005 objavila zaujímavá úvaha z pera Matthiasa Poltityckiho (nar. 1955) pod názvom *Weißer Mann — was nun?* Popodom na jej napísanie boli zrejme inkonzistentne nemecké voľby. Domnievam sa však, že jej význam tento rámec ďaleko prevyšuje a naozaj ju možno považovať za korektúru, či pokus o korektúru, starej sekularistickej pozície. Článok je prídlhý, preto som preložil iba vybrané časti.

GEORGE VIRSÍK

Všeobecná sklúčenosť v Nemecku navidomosti ustupuje neočakávane triezvemu prebúdzaniu sa. Zlyhanie straníckej demokracie, ako sme ju po roky poznali a prežívali, vedie k nebezpečnému mocenskému vákuu, ktoré sa snažia vyplniť nie iba „frustrovaní“, ale predovšetkým intelektuálny stred našej spoločnosti. Ak by sa im aj podarilo uskutočniť potrebné reformy v Nemecku, ostane ešte oveľa vážnejší európsky problém: hrozí zánik bývalého Západu, už aj otvorene označovaného ako „stará Európa“, kultúry a spôsobu života pestovaného po generácie.

Postmoderná doba s jej ničivým „všetko je dovolené“ dosiahla koniec Osvietenstva: skeptické slobodné myslenie zašlo tak ďaleko, že dnes namiesto vážnych vízií všetkým, na čo je schopná unudená irónia, je *laissez-faire*, myknutie plecami maskované ako „tolerancia“ voči každému a všetkému. Toto je dôvod, prečo sa teraz — keď tento, sem-tam sa klátiaci a politiky vykorený intelektuálny stred hľadá svoj nový jazyk — konečne rozbieha diskusia, ktorá vyjadruje nespokojnosť so stavom vecí. Aj ja sa chcem rátať iba k tomuto rodiacemu sa hnutiu, ktoré sa snaží vymaniť z prekonanej myšlienkového schémy „pravičiar/ľavičiar“, ktorá chce zmieriť svoj tradičný socialisticko-liberálny motor (*impetus*) s konzervatívnymi hodnotami.

MATTHIAS POLTITYCKI

Čo teraz?

Tí, ktorí už vycestovali mimo Európu, asi uhádnu, čo mám na mysli, keď hovorím o „zániku (*Untergang*) bieleho človeka“. Zdôrazňujem, že tento termín používam iba z polemických dôvodov, ako skratku pre to, čo rozumiem pod kľúčovou európskou verziou západnej kultúry, kultúry, ktorá sa ešte stále hlási k Osvietenstvu.

V najrozličnejších častiach sveta mimo Západu nachádzame nie skrýtu túžbu po násilí (proti bielemu človeku), ale formu nefalšovaného strachu, ktorú ľudia v srdci Európy už vôbec nepoznajú. Najviac to možno pozorovať v Afrike na juh od Sahary, ale veľmi silne to vidno aj v chudobných častiach karibskej oblasti a v homeopatických dávkach dokonca v Indii, ak opustíte turistické centrá a ocitnete sa zočí-vočí spôsobu života, na ktorého archaickú drsnosť už nevieme ako reagovať.

Problém však nie je iba fyzického rázu. Na Ďalekom východe prežívame slabosť (západnej kultúry) na intelektuálnejšej úrovni ako strach zo zlyhania, z neschopnosti čeliť elánu ekonomickej expanzie, ktorého nespútaná energia nás naplňuje silným pocitom impotencie. Nebývalá húževnatosť a pevná vôľa dobývajú kľúčový priemysel Západu. V tejto časti sveta sa totiž moc prejavuje nie skrze impulzívne výbuchy, ale cez vytrvalosť a nástojeivosť. Vrávi sa, že USA si dnes vedia udržať svoje ekonomické vodcovstvo iba preto, že 40 percent ich technologického *hi-tech* sektoru je v rukách ázijských prisťahovalcov.

Globálny ekonomický poriadok je vyklbený a globálny kultúrny poriadok ho bude nasledovať. Pretože nadšenie pre inovácie na Ďalekom východe nemožno oddeliť od ich zmyslu pre kultúrne poslanie: v globalizovanej ekonomickej súťaži tento ohromný úspech vďaka faktu, že obrovské kroky do budúcnosti sú podnikané s neporušeným zmyslom pre historickú identitu, zatiaľčo my v strednej Európe sa chystáme výmenou za pseudo-amerikanizáciu zbaviť posledných pozostatkov svojho tisícročného

dedičstva — rôznorodosť jazykov a s nimi spojených identít. Po šokujúcom uvedení si vlastnej fyzickej a ekonomickej slabosti prichádza konečné poníženie pre Európu vo forme kultúrnej orientácie smerom k novej svetovej mocnosti (Číne), ktorá už hrá rolu globálneho hráča pri formovaní súčasnej svetovej kultúry.

Pozoruhodné ale je, že nevýhoda našej situácie je videná najjasnejšie nie z Číny, ale z arabského sveta — svetovej oblasti, ktorá je predovšetkým známa pre svoje zbytky bývalých civilizácií, ktoré ich naplňujú presvedčením o nadradenosti. Málokto sa reprezentuje tak mužno-agresívne (*phallich*). Avšak Európan je tvárou v tvár takéhoto vystavovania sa nie v rozpakoch, ale znepokojujú ho pocity našej kultúrnej, presnejšie ideologickej slabosti, ktorú nám dávajú najavo. Nakoniec aj ten najosvietenejší moslim jedná na základe koherentného svetonázoru, vie vždy, čo je pravda, kým my ako individualisti ju musíme každý raz hľadať z prípadu na prípad: toto je konštelácia zajaca a korytnačky, v ktorej sme my vždy na prehrávajúcej strane. Naš svetonázor je svetonázorom slabochov. V porovnaní s neprerušným náboženským pátosom, ktorý je o 600 rokov mladší ako kresťanstvo, je islam vo vývoji tam, kde kresťanstvo bolo počas inkvizícií. V tomto svetle možno považovať za znak islamského humanizmu, že slobodomyselní turisti sú trestaní nie bitkou, iba pohrdaním.

Úpadok bieleho človeka, ako sa jasne javí zo „zrážky civilizácií“, je kategoricky prepojený s náboženským vákuom, ktoré sme dokázali, počnúc Feuerbachom a Heineom, naplniť postupnosťou náhradných náboženstiev (*Ersatzreligionen*), ako sú „kultúra“, „národ“ atď. Nikdy predtým nebol náš horizont hodnôt taký vygumovaný ako dnes. Nikdy predtým sme my ako predstavitelia neskorodekadentnej civilizácie (niečoho, o čom v USA nemajú ani poňatie, tobôž sú si toho vedomí) nestáli tak bezradne pred výzvami (*Herausforderung*) prichá-

dajúcimi zvonka Európy. Potrebuje islam nutne dávku kritického rozumu (ako tomu veria, zdá sa, naši zelení utopisti), alebo sme to naopak my, ktorí potrebujeme znížiť dávkovanie tejto drogy, aby sme zjednotili svoj príliš komplikovaný pohľad na svet a vrátili sa k svojim vitálnym koreňom?

Možno tieto pokorenia, vo fyzickom, ekonomickom, kultúrnom a predovšetkým náboženskom zmysle, ktoré dnes musia znášať „starí Európania“, nás môžu naučiť jednu vec: prijať túto výzvu a dopracovať sa k všeobecne prijímanej novej identite, ktorá premení spotrebiteľov zasa na ľudské bytosti, na ľudí, ktorí hľadajú šťastie ponad predpovede o zisku a daňové úľavy. A vyjadriť túto identitu vo forme, ktorá bude zrozumiteľná, ak treba, aj pre fundamentalistov: vari to, čo potrebujeme, je, paradoxne, stať sa protifundamentalistickým spôsobom nie novými fundamentalistami, ale fundamentálnymi. Lebo kam môže tejsší európsky fundamentalizmus viesť, ak nie k ešte robustnejšiemu mandátu pre slobodu, toleranciu a zdvorilé zaobchádzanie so všetkými nezdvorenými ľuďmi tohto sveta?

Musí to znieť perverzne chcieť dať slabej západnej tolerancii injekciu intolerancie, aby prežila v globálnom konflikte mladistvých svetonázorov, aj keď nie tak, ako to robia americkí imperátori. Tolerancia nemusí byť založená na slabosti bez chrbtovej kosti, ktorá pritakáva všetkému, na čo narazí. Jestvuje aj tolerancia založená na sile, ktorá vychádza z vedome zaujatej pozície a ktorá má odvahu kultivovať aj určitý odstup, dokiaľ sa nedosiahne vzájomné rešpektovanie (svetonázorov či kultúr).

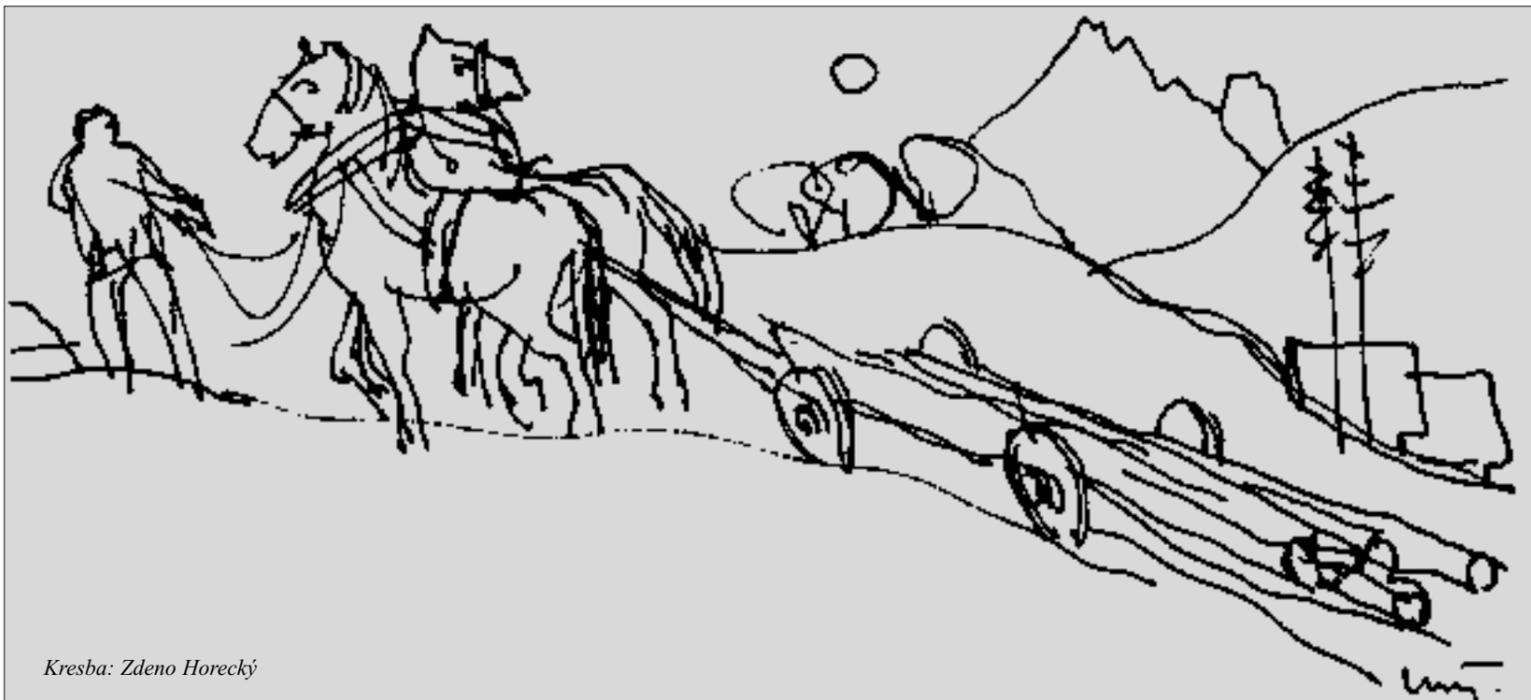
Čo má úplne osvietená — to jest bezbožná — spoločnosť, s čím môže čeliť spoločnosti (čiastočne) neosvietenej? Toto je základný problém, ktorý poznamenal pád mnohých veľkých civilizácií. Teraz je na rade misia bieleho človeka — ako bola chápaná od vzniku modernej doby — aby sa blížila k svojmu koncu, nie v poslednom rade preto, lebo sa sústredila iba na pozemské veci. Mimo západného sveta málokto je ochotný zrieknuť sa ochranej a zmysel dávajúcej transcendentnej strechy, ak sa mu za to neponúka nič iba pochybné plody nihilizmu: po stáročia praktizovaná misia „Osvietenstvo pre neosvietených“ potrebuje teraz niečo ako pro-

timisiu, keďže sama sa zdegenerovala na čiru náuku o konzume.

Dokonca my tu, v kolíske tohto Osvietenstva, ktorí sme si zariadili život pohodlne v kritickom odstúpe od akýchkoľvek pevných pozícií, strácame prehľad nad všadeprítomnými túžbami po fixných pozíciách, ktoré ústia do jemného protiosvietenstva — nová eklektická religiozita pozostávajúca z ezoterických kúskov poskladaných podľa individuálneho vkusu ako provizórna reakcia na intenzitu náboženského sentimentu z mimoeurópskeho sveta, ktorému sme už niekoľko rokov vystavovaní. A či sa necítíme aj my, poslední advokáti Osvietenstva, nakoniec už presýtení svojou voľne sa vznášajúcou nezáväznosťou, či netúžime po novom zmysle zakorenosti, či by sme nebolí ochotní riskovať premostenie medzi všetko rozkladajúcim rozumom a iracionálnou víziou?

Aj keď nám Osvietenstvo dáva veľa, berie nakoniec to, čo život robí ľahším a približuje šťastie — presne toto ma napadalo, keď som bol svedkom tajomných afrokubánskych rituálov v karibskom Santeriu či Palo Monte. Bolo to počas týchto primitívnych ceremónií, keď som zasa pocítil tento katartický úžas (*Erschauern*) pred Nadľudským, ktoré v kresťanských cirkvách ustúpilo programatickému „miluj bližného svojho ako seba samého“. Kto chce chlieb a víno, keď môže mať krv a obetované telo? Kto chce abstraktného Boha, ktorý sa stiahol zo stvorenstva, keď môže mať kňazov, ktorí dávajú jasné inštrukcie a istotu v živote, keď môže mať komunikáciu s mŕtvymi. Každý, kto bol svedkom nefalšovanej africkej intenzity náboženskej viery — so všetkým strachom a hrôzou, údesom a úžasom až po barbarstvo — vie, že naša bezbožná spoločnosť sa proti tomuto nemôže natrvalo brániť súkromnou verziou individualistickej ezoteriky.

Ekonomický rast — štátna bezpečnosť — úplná zamestnanosť? Nie. Viera — Nádej — Láska, to sú veci, bez ktorých sa podľa všetkého natrvalo nezaobídeme. Toto musíme dnes pochopiť, bez zlomyšľenosti, aj presvedčení ateisti medzi nami. Aj tí, ktorí sa neúnavne snažia čiste politickými metódami zabrániť (alebo aj napomôcť) rozmliaždeniu nášho familiárneho sveta v globalistických mlynoch. Ináč sme už len história.

Kresba: Zdeno Horecký

1
v okružlej lastúre poludnia
cez zuby času drmolí čas

časuje a času odoláva
všetok ten sykavý čas

a semienka času seje
a klásočky času zožne

2
čas vstúpi načas
čas prejde krížom cez čas
odíde privčas
a rozpadne sa na čas
čas oko
čas ucho
čas posol a strážca

3
čas časom sa živí
po čase v žití túžime živi
čas v nás po večnosti
čas ruka
čas jazyk
čas pastier a vládca

4
v nekonečnej noci
čas ticho premárnené
čas z času sa smeje
čas nemyslí na nič iné
len na život pri živote
čas ohnisko predstáv a sna
čas nôž a tiesňava
popol a pasca
čas

5
čas mlčí
čas sneží
čas blčí
čas oziabe

čas spieva
spev ktorý trvá
čas slovo
a slovo pre čas kotva

čas v duši telo
čas medzi nami
čas vyšinuté svetlo

6
čas vôňa ticha
čas maska a tvár
čas lýra
čas prak
čas rieka
čas vrak
čas nádej
čas strach
čas istota a panika a plač
na brehu mora čas

7
čas most
čas jablko
(hadie nahrynuté
nedotknuté hnilé)
čas rozhojdaný zvon
čas tlkot srdca
čas moje srdce zvona
čas stroskotanca

8
čas totožnosť
čas zmena
čas tajomstvo
čas viera
čas bájka a otázka
čas vášeň a neha
čas láska a neláska
čas ktorý na smrť žije
a na život umiera
čas oheň a reč a pramiera

9
čas hranica a cesta
čas priepasť
čas zadýchaný časom
čas znehynbený v krokoch
čas zaskočený skokom
čas obrastený machom
čas rytec do kameňa
čas pena
čas dym a praozvena

JOZEF PAUER

Č

a

s

e

n

i

e

čas harfa Eolova
čas vietor
čas vina
čas bolesť a radosť
čas objatie aj anatéma

10
čas vľúdneho slnka
čas medová luna
čas vidina púštna
čas svätajánska muška

11
čas volajúci z hlbiny
čas vylomený z výšiny
čas doráňané nohy
čas skrvavené ústa
čas orosené stebľa
čas požiar v tepnách

12
čas nepripichneš ako motýľa
čas nepolapiteľná beštia
čas vanie ako dych
a prázdny hlas
čas je lán
kde rastie kúkol' aj pšenica
čas je všade doma
a všade má tvár cudzinca
medzi bolesťou a túžbou
žeravie čas

13
čas pre všetko symbol
čas dom postavený okamihom
obývaný časujúcim tichom
odtlačkom zadržovaného dychu
a búšenia srdca
výdychom nehy a kruhom utrpenia
urputnou skrytosťou jasu
v trhlíne zvráteného zrkadlenia
kde sa nám iné dáva

(to iné je navždy iné
navždy je
sotva počuteľné
nemé nie
voči nám vždy pravé

myslí nás a miluje
zanecháva šlapaje

nemá mená
má len nás
svojich pastierov
darcov mien
lovcov tieňov
a má čas

na jeho brehu
od prvej hodiny
nahý sa trasiem ja
rozbitá klepsydra
hľadám svoju cudziu tvár
v horiacich šatách Noci
tej veľkej neodchádzajúcej
plešatej kráľovnej
pod kopytami jej čiernych koní

vynáram sa v karminovom trúbení luny
mrmkom ďakujem a modlím sa
za plnosť svitu i zmrákania
za cestu a smer v ich víchriciach
prepadliskách úžinách
za gulôčky hlíny
na brehu mora v detských hrách
za nadšené srdcia a ich vrásky
za rovnodennosť boja a lásky
za brázdu spomínania
v úvrati zabúdania
za krásu a túžbu smiech a splín
v dial'avách vecí pod slnkom na zemi
za pohyb tvojich mihalníc
za popínavé rastliny
v tóniach našich objatí
za neskonalý život hriešny a posvätný

v prepeknej vete
prstami milostného mrhlenia
mrhoľného milostnenia
zviazaný
v okružlej lastúre poludnia
cítim čas
prehrávam
a moja prehra nie je pád
je útecha
neuchopiteľné
blankytné
nebesá)

Hovorca Vatikánu *Joaquín Navarro Valls* vydal 26. septembra toto tlačové vyhlásenie o stretnutí Benedikta XVI. s Hansom Küngom: „V sobotu, 24. septembra 2005 sa v priateľskej atmosfére konal rozhovor pápeža Benedikta XVI. s prof. Hansom Küngom z Tübingenu. Obe strany sa zhodli, že by nemalo zmysel v rámci tohto stretnutia začať diskusiu o vieroučných otázkach, ktoré stoja medzi Hansom Küngom a náukou Katolíckej cirkvi. Rozhovor sa preto sústredil na dve oblasti, ktoré najmä v poslednom čase stoja v popredí práce Hansa Künga: otázka svetového etosu a dialóg rozumu a prírodných vied s rozumom kresťanskej viery.

Profesor Küng zdôraznil, že projekt Svetový etos (*Weltethos*) osvetľuje morálne hodnoty, v ktorých sa veľké svetové náboženstvá pri všetkých rozdieloch zhodujú a ktoré pre svoj presvedčivý zmysel môžu platiť ako smernice aj sekulárnemu rozumu.

Pápež kladne ocenil úsilie profesora Künga prispievať dialógom s náboženstvami a so sekulárnym uvažovaním k obnove uznávania podstatných morálnych hodnôt ľudstva. Pápež tiež zdôraznil svoj súhlas s úsilím profesora Künga znovu oživiť dialóg medzi vierou a prírodnými vedami a uplatňovať otázku opodstatnenosti a potreby existencie Boha vzhľadom k prírodovedeckému mysleniu...“ (slovenská verzia podľa TKKBS a *Rádia Vatikán*).

Ide tu samozrejme o svetoznámeho tübingenského katolíckeho teológa-rebelanta, ktorý, ako je známe, sa nie veľmi pekne zachoval v posledné dni života Jána Pavla II ako aj bezprostredne po jeho smrti. Bol však zdržlivejší po voľbe Jozefa Ratzingera za nového pápeža, vraj treba vyčkať. Toto bolo trochu aj prekvapujúce, lebo napríklad *Eugen Drewermann* — druhý z dvojice najznámejších nemeckých katolíckych teológov rebelantov — sa verejne práve tak odmietavo stavil k Benediktovi XVI. ako k jeho predchodcovi. Dalo sa to, pravda, vysvetliť aj tým, že Küng nakoniec *Drewermann*a (aj mnohých iných duchom času opantaných tiežkatolíkov), svojím intelektom predsa len vysoko prevyšuje. Teraz však vidíme, že v tom bolo aj čosi iné.

Hans Küng svojmu bývalému priateľovi a kolegovi — s ktorým sa rozšíel vo veci tolerovania „generácie 68“, vtedy ešte len študentov, ktorí po profesoroch hádzali paradajky, Kristov kríž nazývali sado-masochistickým symbolom, atď — po jeho zvolení za pápeža napísal list, v ktorom ho požiadal o osobné stretnutie a rozhovory.

Niektorí komentátori boli prekvapení, že Benedikt sa s Küngom naozaj chcel stretnúť (čo vraj jeho predchodca odmietal). Pripomína sa tiež, že toto je už druhé také prekvapenie od nového pápeža: Koncom augusta sa Benedikt

stretol aj s reprezentantom opačného pólu vnútrokatolíckych kontroverzií, biskupom *Bernardom Fellayom*, nástupcom arcibiskupa *Marcela Lefebvra*, ktorý zasa z ultratradicionalistických pozícií sa otvorene stavil proti Druhému vatikánskemu koncilu.

Nuž prekvapenie ako prekvapenie, nemôžem si ale odpustiť pripomenúť, že hneď po zvolení teologicky fundo-

Benedikt XVI. a Hans Küng

vaného Ratzingera za nástupcu Jána Pavla II som tento pohyb — náznak druhého *aggiornamento*? — akosi predpovedal, keď som písal: „Aj z celkom logických dôvodov je vysokokvalifikovaný a vzdelaný Ratzinger najskôr schopný previesť potrebné konštruktívne reformy, ktoré priblížia Cirkev súčasnosti bez toho, aby sa rozpuštila v mori iných cirkví, či dokonca stratila nielen svoju katolícku, ale aj kresťanskú podstatu. ... Ak treba opraviť televízor, lebo obraz je nejasný, tak na to sa najlepšie hodí kvalifikovaný elektrikár, ktorý vie, prečo a ako televízor funguje.“

Zmenil sa Benedikt, zmenil sa Hans Küng? Nuž zaiste obaja zostarli, ale aj inak. Jeden univerzitný profesor

medzitým prešiel do zodpovednejšej pozície prefekta *Kongregácie pre náuku viery* a potom do ešte zodpovednejšej pozície pápeža. A u človeka intelektuálne na úrovni zvýšená zodpovednosť vedie aj k zvýšenej veľkodušnosti. Druhý profesor možno aj nahliadol, že niečo iné je viac či menej výstižne analyzovať situáciu v Cirkvi, kritizovať a navrhovať alternatívy, a niečo iné je niešť *zodpovednosť* za uvedenie týchto alternatív do praxe.

Zmenila sa ale aj generácia 68. Vtedy ešte rozmazaní a rebelujúci študenti, z ktorých dnes mnohí v zodpovedných politických a akademických funkciách. Nielen oni, ale aj ich metódy protikatolíckeho či protikresťanského odboja dozreli. Ich antikonzformizmus sa stal novým konzformizmom. To, čo sa dnes nazýva *political correctness*, nie je protest proti nejakému moralizujúcejmu statu quo (ako videli rebelujúci študenti vtedy svoje historické poslanie), ale predstavuje nový moralizujúci diktát, ktorý relativizuje tradičné hodnoty kresťanského západu a absolutizuje nové.

Túto zmenenú situáciu si pápež dobre uvedomuje. A možno aj Hans Küng.

Dialóg s prírodnými vedami je niečo, čo je nanajvýš dôležité už aj preto, lebo dnes už je predsa len viac tých, ktorí vedia, čo je *big bang* alebo DNA,

rozumejú tomu, ako funguje, „myslí“, počítač, ako tých, ktorí vedia sledovať myslenie pôvodne sprostredkované latinčinou či klasicickou gréčtinou. Ide teda o dialóg *science and religion*, kde — ako som bol poučený — v slovenčine sa neoplatí veľa originálneho povedať. Iste aj preto nie, lebo tí, čo majú dostatočné, napríklad matematické, kvalifikácie, vedia čítať aj v angličtine. Napriek tomu bude zaujímavé vidieť, čo na túto tému vie povedať Hans Küng vo svojej novej knihe (prvý výťahok odovzdal práve teraz pápežovi) *Der Anfang aller Dinge* (Začiatok všetkých vecí), ktorá vyšla v septembri.

Pokiaľ ide o dialóg s inými náboženstvami, s touto témou súvisí aj hlbokovýznamná (a ťažko čitateľná) kniha vtedy ešte kardinála Ratzingera *Glaube Wahrheit Toleranz* (Herder 2003) a samozrejme aj Küngova *Projekt Weltethos*, (Piper 1990). Ratzinger v kapitole s názvom *Sloboda a zodpovednosť* s uznaním cituje, (agnostika) *Hansa Jonasa*, jeho 'princíp zodpovednosť' (*Das Prinzip Verantwortung*, Insel Verlag 1979, anglická verzia *The Imperative of responsibility*, UCP 1984) Tento princíp vidí Ratzinger ako rámec, ktorý musí byť naplnený, a ako jednu možnosť takejto náplne vidí práve v Küngom *Weltethose*. Upozorňuje však na obmedzenia takéhoto projektu, predovšetkým pre nedostatok racionálneho opodstatnenia.

GEORGE VIRSÍK
Kolínske listy 9/2005

Prísť o odcudzenie, tomto všetkom ľudskom a univerzálnom javu, ktorý zažívame všetci a valí sa na nás zo všetkých strán, nie je jednoduché napriek tomu, že nás tlačí zo všetkých strán našej existencie. Ďalej preto, že každý z nás napriek jeho univerzálnosti prežívame ho neopakovateľne, iným spôsobom, a preto každý z nás „vie o ňom svoje“... podobne, odcudzenie nie je objavom marxizmu či existencializmu, ale je staré ako ľudstvo.

Preto sa ním zaoberajú desiatky vedných odborov, biologických, psychologických, sociologických či filozofických. Príčinou javu sa tak ťažko oddeľiteľne spája ako farby vo farebnom spektre svetla a vytvára možnosť existencie mnohým vedným odborom, z ktorých som vymenoval len tie hlavné. Pravda, každá veda sa ním zaoberá z istého „uhla pohľadu“, a preto rôzne vedy prinášajú o ňom rôzne fakty, preferujúce raz negatívne skutočnosti ekonomického, psychologického alebo sociologického či pedagogického charakteru.

Najzanebávatejšiou a rôznym vedám „najunikajúcejšou príčinou je mravná príčina odcudzenia. Preto o odcudzení medzi rôznymi ľuďmi i rôznymi odborníkmi koluje množstvo informácií, ktoré pre „zorný uhol“ či neznalosť, ale najpravdepodobnejšie pre nechotu uznať, že jeho dominantnou príčinou, je strata viery v Boha – Stvoriteľa, v Jeho Desatoro spôsobuje, že odborníci „uhýbajú“ pred uznaním tejto pravdy. Porušovaním všetkých optimalizujúcich príkazov, ktoré vyplývajú z Desatora, narušuje sa náš vzťah k Bohu a následne aj vzťahy medzi ľuďmi, vzťahy ľudí k prírode a zamlčuje hlavná príčina odcudzenia.

V dôsledku porušovania vzťahov medzi ľuďmi pre neúctu k rodičom, pýchu, závisť, nenávisť, lakomstvo, smilstvo a i. človek v praxi neguje rovnosť medzi ľuďmi, vyvyšuje sa nad iných, osvojuje si právo zneužívať iných, odopiera im právo na sebaobhajobu, privlastňuje si majetok iných, chce nad nimi vládnuť, manipulovať s nimi, len aby uspokojil svoje egoistické potreby, vyvyšoval nad iných a i. Preto človek rôzne „vidí a chápe“ aj skutočnosť, že odcudzenie človeka začalo odcudzením sa človeka Bohu a ignorovaním Desatora, „lebo sme chceli byť ako Boh...“

Človek tak vedome a dobrovoľne zneužil svoju slobodu, obmedzil slobodu iných a zároveň sa sám zbavil ochrany pred deštruktívnou „energiou“ sekundárne vyplývajúcou z ingonorovania Desatora, a to závisť, nenávisť, agresie zo strany zneužitých, okradnutých, podceňovaných, lakomých ľudí atď.

Pre úplnosť ešte treba uviesť, že odcudzeniu niektorí podliehame „raz naraz“ a u iného prichádza pomaly, zdĺhavo ako keď kvapky vody vyhlbujú do kameňa jamku...

Najmä XX. storočie prinieslo množstvo dôkazov o tom, aké deštruktívne sily predstavujú závisť, nenávisť, pýcha, ale zároveň i dôkazy o tom, aké dobrodenie pre človeka predstavuje láska, potreba milovať a byť milovaný (je zároveň podmienkou ľudskej normality), ktoré optimalizujú nielen telo človeka, používanie duševných schopností, ktoré optimalizujú ľudské vzťahy a dávajú zmyslupnosť bytia človeku bez ohľadu na to, aké ťažkosti môže zažívať človek pri odcudzení.

O odcudzení môžeme konštatovať, že je mnohodomenným sociálne – mravným javom, ktorý spôsobujú ľudia svojím konaním, keď nedodržia príkazy Desatora. Dôsledky tejto skutočnosti nás postihujú

negatívne na všetkých úrovniach našej existencie a narušujú zmyslupnosť ľudského bytia.

Desatoro pre ľudstvo predstavuje mravno - sociálny program, podľa ktorého ak človek žije, usporaduje svoj vzťah k Stvoriteľovi, tak harmónia zo vzťahu k Bohu sa prenáša do všetkých vzťahov človeka k sebe samému ako aj k ľuďom i k prírode.

K definíciám odcudzenia KRESŤANSTVO

Hneď na začiatku možno uviesť, že odcudzenie tak ako život vôbec, nie je stav, ale proces, ktorý vzniká vo vzťahoch medzi ľuďmi vtedy, keď ľudia prestanú dodržiavať vo vzájomných vzťahoch povinnosť konať a vytvárať dobro, kedy prestanú byť navzájom spravodliví, ohľaduplní, dobroprajní, vzájomne si pomáhajú a odpúšťajú svoje nedokonalosti (kedy iným nerobia to, čo by nechceli, aby iní robili im - sv. Matúš 7, 12).

Toto pozitívne nastavenie voči sebe i voči iným, je dôsledkom dodržiavania Desatora, ktoré dostali ľudia darom od svojho Stvoriteľa ako „budovateľský projekt“ ľudskej osobnosti, jej harmonického utvárania a zaraďo-

JÁN SOJKA

Odcudzenie

vania sa počas života do ľudskej spoločnosti.

Lenže ako vieme, prví ľudia uverili klamstvám diabla o zakázanom ovocí, že Boh im ho nechce dopriať preto, lebo by boli ako Boh. Diabol cez Evu zvedol aj Adama a zrodil sa dedičný hriech... Ľudia boli vyhnaní z raja, v pote tváre boli nútení dorábať svoj chlieb, ženy v bolestiach rodiť deti a i.

Aj v súčasnosti klamstvá diabla, jeho pýcha, odpor voči Bohu, sú hlavnými príčinami, ktoré stoja za všetkými formami odcudzenia sa človeka človeku, za všetkými dôsledkami, ktoré z odcudzenia vyplývajú, ako sú závisť, klamstvo, chamtivosť, nenávisť, vraždy, okradanie, zneužívanie iných len preto, že ja chcem byť viac ako iný človek. Keď sa mi to nedarí, tak znenávidím tých, ktorí sú úspešnejší, bohatší, krajší atď. Nenávisť, ak trvá dlhšie, má tendenciu zmeniť sa na „imaginárnu pomstu, ktorá to, čo nemôže byť pyšný a chamtivý človek získať, dosiahnuť, chce poškodiť, zničiť“ „aby nikto nebol lepší, úspešnejší, bohatší... ako ja“.

Vidíme, že „vnútorné orgány odcudzenia“ sú pýcha, závisť, nenávisť, ktoré diabol prostredníctvom klamstva chce implantovať cez dedičný hriech aj do ľudského pokolenia. Týmto spôsobom sa človek, ak sa trvale či dlhodobo odkloní od Desatora, patogizuje a túto tendenciu prostredníctvom svojich detí prenáša i do spoločnosti. Tá v dôsledku klamstiev sa malformuje na všetkých úrovniach tak, že čím ďalej, tým viac sa nenormalita, nemravnosť stáva normou, lebo i právo (legislatíva) sa stalo tovarom, preto „spravodlivosť“ si môžu dovoliť hlavne tí, ktorí k finančným prostriedkom prišli hlavne nečestným spôsobom.

Táto skutočnosť je v nemalej miere podmienená aj našou ambivalenciou k dobru a zlu. Všetci vedome, niekedy i nevedomene túžime „po živote na výsluní“, po bohatstve, sláve, prestíži, nech to stojí, čo to stojí... Túži-

me po pôžitkoch, vonkajšom lesku, a preto dopúšťame sa okradania iných, zneužívania závislých, alebo im nedáme to, čo by si zaslúžili. Stúpajúce po rebríku k zisku, k neúspechu, používame polopravdy, lož, len aby sme vynikli, prebehli tých, čo sú pred nami často bez ohľadu na ľudskosť a spravodlivosť.

To všetko pomáha odľudšťovacie mu procesu vo vzťahoch človek – človek, jedinec – spoločnosť, ľudia a príroda, uchovávanie a rozmnožovanie kultúrneho dedičstva atď.

To, čo som skratkovite uviedol, netýka sa všetkých ľudí rovnako pokiaľ ide o utváranie odcudzovacieho procesu alebo o oddolávanie tlakom odcudzovania, či už prichádzajú z vnútra osobnosti človeka (jeho sebalásky, pudu sebazáchovy, z ktorého vychádza egoizmus) alebo z vonkajších tlakov, počnúc rodičmi, vrstovníkmi, masmédiami a hlavne pseudokultúry, ktorá je bohato dotovaná „zlatým teľaťom“.

Najviac podliehajú tlakom odcudzenia ľudia, ktorí pred láskou k Bohu a bližnému podliehajú svojim egoistickým „potrebám“ po pôžitkoch, sláve, zisku a i. K tragédiám prichádza vtedy, keď sa človek urobí bohom

sám pre seba: slobodu chápe ako ľubovôľu, ako právo robiť, čo chce, na všetko si uplatňuje právo, ale odmieta akékoľvek povinnosti. Jeho túžba je aj jeho „mravným“ zákonom. Jeho krajný egoizmus spôsobuje neschopnosť vytvárať harmonické a zmysluplné vzťahy, neschopnosť zažívať radosť, a preto ho začína postupne ovládať nuda, strach zo slobody iných, zmocňuje sa ho úzkosť a beznádej.

Všetci ľudia sporadicky podliehame odcudzeniu z vonkajších alebo vnútorných popudov. A to aj tí najdokonalejší. Menšia časť ľudí prekonáva túto slabosť vierou v Boha, Desatora, ktorá svoje sporadické pády ľutuje a snaží sa naprávať skutkami nezískaného dobra, lebo si denné pripomína (v Otčenáši) „Odpusť nám naše viny, ako aj my odpúšťame svojim vinníkom“...

MARXIZMUS

Pretože popiera existenciu Boha – Stvoriteľa, záväznosť mravných noriem vyplývajúcich z Desatora, v praxi neuznáva ani rovnosť ľudí (hoci je to jeho agitačné heslo), simplifikuje aj docudzenie tým, že následky odcudzenia (neviery) považuje za príčinu odcudzenia a tým „otvára“ cestu k všetkým následným deformáciám, napr. ako je učenie o triednej spravodlivosti, triednej nenávisti, o potrebe uskutočnenia revolúcie v mene nastolenia revolučnej spravodlivosti atď.

História ukázala, ako to marxizmus realizoval v praxi napr. v Sovietskom zväze: celkove bolo okolo 40 000 000 vyvráždenej (takmer pätina obyvateľstva), najmenej toľko ľudí prešlo koncentračnými tábormi (gulagmi) a ostatní ľudia žili v strachu, biede napriek tomu, že krajina vlastnila najviac najkvalitnejšej pôdy na svete...

Kým sa marxistické strany východnej Európy po II. svetovej vojne predierali k moci, ich propaganda ako program ohlasovala slobodu, rovnosť, spravodlivosť, likvidáciu vykorisťovania atď. Keď získali moc, zavládli

teror, násilie, podvody vo všetkých oblastiach ľudskej existencie.

Tak sa sľuby marxistov, že ľudia nebudú potrebovať Boha, lebo si všetko budú riadiť sami, budú všetko vlastniť, odstránia vykorisťovanie ako dôsledok súkromného vlastníctva, zmenili v trápnu a tragickú grotesku...

V podstate marxistom nešlo o ľudskú rovnosť a spravodlivosť, ale o vytvorenie „efektívnejšieho“ politického systému, ako bol kapitalizmus. Ich hlavným motívom bolo získanie moci. Ak sa dostali k moci, prestali v praxi potrebovať slobodu a demokraciu, ale zaviedli totálny fyzický a psychický teror, aby ľudia sa báli aj slobodne myslieť a boli poslušní moci. Následne týmto spôsobom chceli poraziť i kapitalizmus a ovládnuť svet.

Aj keď sa marxistické strany, hlavne vo východnej Európe, „snažili“ po získaní moci vyhnúť niektorým chybám ruských súdruhov, predsa tento „pokrok“ (bezplatné školstvo, zdravotníctvo, lacné existenčné potreby, byty a i.) mal hlavný cieľ: trvale a totálne manipulovať telo i ducha človeka...

Moc si ďalej upevňovala postupnosť pravidelnými kádrovými pre-

vierkami, ktoré upevňovali „poslušnosť“, lebo bez nej ľudia strácali existenčnú istotu či dokonca slobodu alebo aj život...

K. Marx pri odcudzení vychádzal z Hegla, ktorý spozoroval, že javy odcudzenia súvisia s procesom, ktorý vytvára človek svojou prácou. V nej človek stráca (v strojovej – pásovej výrobe – poznámka autora) svoju nezávislosť, osobnosť a tento proces sa pre človeka javí ako nepriateľská sila. Marx chybné pripísal kapitalizmu to, čo nesúviselo s kapitalizmom, ale so strojovou, pásovou a v súčasnosti najmä s automatizovanou strojom výrobou.

Výrobok bývalého remeselníka sa v novom spôsobe výroby „rozdrobil“ na desiatky, stovky, tisíce výrobných operácií a pre robotníka sa takmer stratila možnosť telesnej i duševnej identifikácie s konečným výrobkom. Človek sa v tomto procese stal „ľahko vymeniteľnou súčasťou“. To má ďalekosiahle následky psychologického, existenčného i mravného charakteru.

Hegel i Marx správne postrehli, že tento spôsob práce oproti minulému prináša mnoho nežiadúcich následkov, ujarmuje človeka, je proti jeho prirodzenosti a človek ho už nevláda... (Zaslepila ho sebaláska a túžba po zisku...).

V tomto procese robotník, inžinier, vedec a i. predáva svoju pracovnú silu, svoje schopnosti ako tovar majiteľovi. Pod tlakom ekonomických, politických, sociálnych podmienok sa človek tiež stáva tovarom, často sa deformuje jeho prirodzený rozvoj, jeho individualita a jeho sloboda. V súčasnosti sa stovárujú i duchovné hodnoty ako napr. právo, spravodlivosť či biologizuje sa láska, stovárjuje sa aj literatúra, umenie, masmédiá využívajú psychologické poznatky na manipuláciu človeka, „vyrábajú“ z neho konzumenta a človek bez viery v Boha sa tiež stáva tovarom...

To všetko primárne nevyplýva zo súčasne už automatizovaného spôsobu výroby (hoci tá je vážnym problé-

mom), ale z mravného odcudzenia človeka Bohu, následne človeku: ďalej z jeho egoizácie, že človek človeku chce vládnuť, využívať ho, chce byť viac ako iní, chce mať prestíž, chce konzumovať, holdovať telu atď. Tým všetkým zároveň porušujeme ľudskú rovnosť, povinnosť ľudskej dobrostodčnosti, služby iným, nevieme odpúšťať, radovať sa a blúdime v sebe i svete okolo seba...

EXISTENCIONALIZMUS

Predstavuje skupinu filozoficky rôzne zameraných autorov, ktorí sa navzájom líšia v tom, ako chápu existenciu človeka, jeho sociálne a duchovné vybavenie a podľa toho chápu či vysvetľujú aj problém odcudzenia. Na rozdiel od marxistov, prenášajú ťažisko odcudzenia z ekonomicko - politickej bezmocnosti (vykorisťovania, zbedačovania, stovarovania ľudí), do sociálnej a mravnej roviny. Príčiny odcudzenia a následných nedostatkov v ľudskom živote vidia v poruchách ľudskej komunikácie, v neakceptovaní človeka človekom, v nedostatku chápania ľudstva ako javu, v nedostatku vzájomnej lásky ľudí ako aj v skutočnosti, že každý človek je neopakovateľný originál a preto sa navzájom nemôžeme pochopiť...

Napriek uvedeným skutočnostiam, všetkých nás spájajú javy, ako sú smrť, utrpenie, zápas o existenciu a vina. Poukazujú na to, že človek je možnosť a že i to najstrašnejšie, ktoré je vôbec možné, že človek možno niekedy a nejakto vykoná... Podobne, že človek je ľahostajný k svojej existencii a v dôsledku toho dopúšťa sa zla na individuálnej i spoločenskej úrovni...

Skupinu autorov zaoberajúcich sa existenciou človeka a príčinami jeho odcudzenia, možno zhruba zdeliť do dvoch skupín: deistického a ateistického zamerania.

K deistickým patria S. Kierkegard, M. Buber, G. Marcel, M. Blondel, M. Heidegger a iní. Východiskom z odcudzenia a existenčnej krízy vidí táto skupina v možnosti vymania sa z davu a že človek sa stane jednotlivcom pred Bohom. V odtrhnutosti od Boha vidia príčinu ľahostajnosti, odcudzenosti, ktoré vedú k bezzmyselnosti života a k ateizmu.

M. Buber zdôrazňuje zbožnosť, pokoru, radosť a potrebu v modlitbe zjednocovať sa s Bohom. V stretnutí s človekom vidí možnosť stretnúť sa s Bohom. Pre neho JA a TY spolu súvisia a ich odtrhnutie od seba vedie k vnútornému i vonkajšiemu odcudzeniu.

S. Kierkegard hovorí, že životná cesta človeka prechádza estetickým, etickým a náboženským štádiom, ale k poslednému môže dospieť len skokom za cenu utrpenia človeka a jeho úzkosti, vyvolanej zážitkami nezmieriteľnosti „boha sveta“ a osamotenou, zo spoločnosti vyňatou existenciou človeka (Stadier paa Livets Vei, 1845).

Skupinu ateistických predstaviteľov reprezentujú hlavne J. P. Sartre, E. Bloch, R. Garaudy, A. Camus, spisovateľka Saganová a mnohí ďalší. Oni chápu človeka ako bytosť, ktorá má možnosť existovať, ktorá je odsúdená k slobode... Slobodu chápu prevažne ako nebezpečie, lebo berú do úvahy skutočnosť, ako sa človek rozhodoval a ako sa rozhoduje... Ich svet vzhľadom na skúsenosť je plný smútku, nudy, hnusu, osamelosti, úzkosti a beznádeje. A. Camus tiež konštatuje, že človek žije vo svete plnom absurdít, nezrozumiteľnosti a nepoznateľnosti.

Táto skupina sa často realizovala v umení, literatúre, divadelníctve a svojimi dielami silne ovplyvňovala ľudí žijúcich v absurditách moderného sveta. Viacerí autori a ich diela do-

stali Nobelové ceny či iné vysoké významenia, lebo vo svojej tvorbe realisticky (i keď nie dôsledne) zobrazovali blúdenie tzv. moderného človeka (ktorý sa vzdaluje od Boha), „vytvára jeho absurdity a ničotu bytia...“

Nie je bez zaujímavosti, že J. P. Sartre bol učiteľom Pol Pota, vraha „politických nepriateľov“, prevažne civilistov v Kambodži...

Viera v Boha a láska k blížnemu nie je stav, ale proces – niekedy veľmi ťažký a zložitý... Každý človek vo vzťahu k dobru a zlu je ambivalentný – zápasí o svoju ľudskosť prekonávaním svojich pádov a nedostatkov v procese seberealizácie. Preto zápas človeka s nudou, pudmi, sebaláskou, s túžbou po živote na výslni, vedie ľudí k mnohým absurditám: túžime byť milovaní, ale nikoho nemilujeme, túžime po pochopení, rešpektovaní, ale i po dôvere, ale nikomu nedôverujeme (nevidíme seba v zrkadle?): túžime po hojnosti, bohatstve, ale nesnažíme sa ho vytvárať vlastnou prácou, kreativitou, ale využívaním, okrádaním iných atď.

Žiaľ, mnohí si neuvedomujeme, že logicky, oprávnené znevažujeme, čo sme svojim konaním „zasievali“ do iných ľudí. Že z vlastných chýb obviňujeme vo svojej zaslepenosti Boha, nie je Jeho, ale naša vina. My si ju potrebujeme priznať, pokoriť sa...

Záverečná úvaha

Odcudzenie ako jav nie je objalom marxizmu, existencionalistov či iného izmu, hoci oni naň upúťali pozornosť hlavne v minulom storočí a hlavne preto, že v tejto dobe došlo ku kumulácii negatívnych dôsledkov odklonu od viery v Boha a k zvýšenému uctievaniu „zlatého teľaťa“. Duchovne ochabujúci ľudia „nahrádzali“ Boha konzumom, pôžitkami tela, sebaláskou (pýchou, túžbou po bohatstve, prestíži na úkor spravodlivosti), ktorá následne medzi ľuďmi vyvolávala odcudzovanie človeka človeku a deštrukciu pozitívnych medziľudských vzťahov.

Tento negatívny trend urýchlila aj technická revolúcia, ktorá priniesla množstvo nových tovarov, ktoré uspokojovali ľudí, zbavovali ich mnohých námahavých prác, ale zároveň nový spôsob výroby umožňoval najmä tvorivým a schopným výrobcami nielen rast zisku, ale aj zo sebalásky vyrastajúcu pažravosť, vykorisťovanie, bezohľadnosť voči pracujúcim v pásosvej či automatizovanej výrobe.

V novom spôsobe výroby sa stal bývalý remeselník „ľahko vymeniteľnou súčasťou“ s ďalekosiahlymi dôsledkami. Toto často zneužívali výrobcovia k tomu, aby zvyšovali svoj zisk nielen pokrokom vo výrobe, ale veľmi často zvyšovaním vykorisťovania, obmedzovaním práv robotníka v prospech práv výrobcu.

Vzrastajúci rozdiel v bohatstve i právach medzi výrobcami a pracujúcimi vyvolával závisť, ktorá v čase s rastom bezmocnosti zneužívaných a rastom neochoty trvalo a ťažko pracovať u iných postupne prerastala v nenávisť, v túžbu po peniazoch bez práce u iných, ktoré sú spolu s pýchou najdeštruktívnejšou negatívnou silou osobnosti.

Môžeme preto konštatovať: odcudzenie je zložitý celoosobnostný i spoločenský jav, starý ako ľudstvo, ktorý je mravným dôsledkom odklonu od praktizovanej viery v Boha. Prejavuje sa negatívne v sebahodnotení i hodnotení iných: narúša rovnocennosť ľudí – práv i povinností a následne v zneužívaní slobody konania; ďalej narúša rovnováhu tela i ducha, osobnú spokojnosť, súlad a porozumenie medzi ľuďmi, ktoré

často prechádza v nepokoj, v neporozumenie, neochotu spolupracovať na hodnotách všeobecného dobra a dochádza k tendencii ľahostajne či dokonca deštruktívne sa správať k spoločným duchovným a mravným hodnotám, alebo k ich vzájomnému odcudzovaniu.

Ľudia zaslepení bezbrehosťou slobody (môžu robiť, čo chcú), nevidia príčinu tohto stavu v svojom slobodnom rozhodovaní a konaní. Preto bez Boha chápu život ako absurditu existencie, ako stav beznádeje, hnusu, v ktorom musí človek existovať a blúdiť... Pýcha im nedovoľuje, aby sa im „otvorili oči“, videli a poznali objektívnu realitu, preto nesieme dôsledky svojej odcudzenosti.

Nádej či beznádej

Každé zlo je z Božieho dopustenia; je dôsledkom nášho vzdalovania sa Bohu, ktorého sme sa slobodne dopustili. Ale zároveň v zle, v neporozumení, neúcte, neláske, v odcudzení máme možnosť spoznať svoj omyl, spoznať chybnosť svojho rozhodnutia a vrátiť sa k Otcovi ako márnotrpný syn.

Otec môže i odcudzenie zmeniť na požehnanie a obrodu v ľudských vzťahoch. Práve snaha prekonať zlo dobrom bola v dejinách i v osobnom živote cestou k svätosti, k dokonalosti, pokroku, či už šlo o skutky humanity, šírenie pokoja a viery alebo o povznesenie kultúry vo všetkých oblastiach.

Skutky dobra sú skutky nezištnej lásky, ktorú môžeme rozdávať nielen najbližším, ale i tým, ktorí nám ukrivdili, počnúc úsmevom, pozdravom, ochotou pomôcť im v núdzi atď. Je paradoxom, hlavne vo výchove, že dobro môžeme šíriť a upevňovať i donútením či dokonca „násilím“. Býva to vtedy, kedy i použitím donucovania zbavujeme deti „buriny zla“ – prejavov egoizmu, bezohľadnosti, kedy sa nedáme „zlomiť“ ich vydiereňaním, ale dôkladne vyžadujeme od nich napr. svetomité štúdium, aby sa odborne i mravne pripravovali na vysokú kvalitu práce v zamestnaní, k ohľaduplnosti k sebe navzájom, k rodičom, učiteľom; aby po priestupku boli nútené napraviť svoju chybu, ospravedlniť sa, pokoriť sa atď. Ak sa to nenaučia v detstve, tak v manželstve, rodičovstve alebo v zamestnaní im to bude chýbať...

Spomínam si, keď som pracoval s delikventnou mládežou, že mimoriadne agresívnym a fyzicky silným jedincom po skutkoch agresie voči spoluchovancom som za „trest“ prikázal chrániť 2 – 3 najviac ohrozených jedincov s tým, že ak im niekto v kolektíve ukrivdí, tak dotyčného tvrdo a verejne potrestám... Tieto „nespravodlivé a nepedagogické“ opatrenia prinášali mimoriadne dobrú úrodu.

Ochraňovaní chlapci sa voči „agrosorovi“ za pokoj, kľudný život, ktorý zažívali pod jeho ochranou, postupne stali z vďaky jeho priateľmi... „Agrosor“ bol najskôr prekvapený postojmi ochraňovaných a keď sa presvedčil o ich úprimnosti, pocítil k nim vďačnosť, lebo niektorý po prvýkrát v živote zažil ra-

dosť z úprimného, nevynúteného ľudského vzťahu...

Ak odcudzenie v ľudských vzťahoch neprekonáme skutkami dobra, môžeme len zahŕňať v odcudzení, v ľudskej ľahostajnosti, zlomyseľnosti, nespravodlivosti a absurdite. Vtedy sa skutočne ocitneme v situáciách, ktoré tak majstrovsky spracovali ateistickí existencionalisti v literatúre. Ich široký ohlas a vplyv ukazuje, kde ide, v čom a prečo sa nachádza súčasný „moderný“, Bohu odcudzený človek.

Odcudzenie nie je v Božom pláne, lebo Boh je nekonečná Láska. Návod na našu záchranu je v Desatore. Uskutočnenie tejto záchrannej možnosti nie je jednoduché. Naše telo, zbiologizovaný cit v dôsledku zhubného liberalizmu, hedonizmu, si odvyklo (odvyká si) od podriaďovania duchovným hodnotám.

Všetkého zla akoby doteraz ani nebolo dosť. Nedozreli sme ani individuálne ani kolektívne. Pýcha, túžba nedat' sa „obmedzovať“ Desatorom vrhá nás do ďalších absurdít napriek tomu, že naše telo i náš duch „volajú SOS“... Až na výnimky sa tvárimo ako cestujúci na Titanicu: hudba hrá, hostia sa baví a loď sa potápa... Preto je len otázkou času, kedy naša pýcha a sebaláska utŕžia ďalšie rany a zväčší sa naše utrpenie a beznádej...

Stvoriteľ vložil do duše každého

človeka nádej. Je to tajomné volanie, nabádanie, ktoré sa v nás objavuje v krajnej núdzi a zúfalstve. H. Pluge (Bolest' a nádej, Vyšehrad, 1971) hovorí, že to, že človek neupadá do ničoty, je dôkazom existencie istej sily, ktorá pôsobí v protiklade k ničote, ktorá konštituuje náš život... a to i vtedy, kedy lekári nedávajú žiadnu nádej do budúcnosti. Prejavuje sa v tom, že budúcnosť nie je „otvor do prázdna, nič...“, ale ak všetko vydržíme, vytrpíme, bude nám lepšie... Nádej vzniká zo straty nádeje, zo straty malých nádejí (ktoré vedú vždy ku sklamaniu) a získava sa z veľkej nádeje. Táto sa však neopiera o vyzdravenie, odstránenie utrpenia a i, ale o niečo transcendentné, veľké a večné...

Budúcnosť človeka je v nádeji, ale je zároveň čímsi, čo sa zvláštnych spôsobom prejavuje aj v prítomnosti. Sú to predovšetkým trpezlivosť, ktorá umožňuje v očakávaní dúfať; ďalej istota, že človek ide k cieľu... k svojmu Otcovi...

Odcudzenie Bohu viedlo k odcudzeniu človeka človeku, lebo sa stratilo významné spoločné pojtko láska – úcta – dôvera – porozumenie.

K. Marx sa naivne domnieval, že vlastnenie všetkého majetku a bohatstva spoločnosti automaticky povedie k spravodlivosti a statočnosti ľudí a tým i k všeobecnému blahobytu. Dôsledkom bude, že ľudia nebudú potre-

bovať Boha... Táto ilúzia skončila bankrotom na všetkých úrovniach existencie...

Ateistickí existencionalisti bez Boha videli a zažívali svet ako absurditu, ničotu, beznádej. Žali plody toho, čo zodpovedalo ich skúsenosti, preto verili, žili, chápali svet i seba ako niečo nepochopiteľné, ako absurditu...

Odcudzenie pre kresťanov, hlavne ak sa snažia žiť podľa Desatora a Zákona lásky, nie je čímsi fatálnym, nemenným, ale príležitosťou na to, aby životom svojej viery vyjadřili plnú dôveru Bohu, lebo ak dopustí zlo, dá aj silu ho prijať a znášať. Tým, ktorí sa odvrátili od Boha a klaňajú sa „zlatému teľaťu“, Boh dáva možnosť spoznať svoju vinu, ľutovať svoje skutky a rozhodnúť sa pre nápravu. Boh uisťuje obrátených o svojom milosrdenstve. V Písme sa hovorí, že v nebi je väčšia radosť nad hriešnikom, ktorý robí pokánie, ako nad 99 spravodlivými, ktorí nepotrebujú pokánie... On, Všemohúci, poslal na zem svojho Syna, aby každý, kto v neho uverí, mal večný život.

Preto pre kresťanov je odcudzenie nielen negatívny jav, ale aj príležitosť preukázať vernosť a dôveru svojmu Všemohúcemu Otcovi i v nepriazni života, lebo si zasluhuje našu plnú dôveru, lásku a v ňom je naša istota, pokoj a nádej.

Snímka: Teodor Križka

● *Básnik Teodor Krížka sa o tebe vyjadril, že patríš k najtalentovanejším slovenským autorom svojej generácie a zachraňuješ jej česť. Čítáš to aj ty tak?*

PETER KUBICA: - Začnem odpoveďou na koniec tvojej otázky. Cítim, že slovenská literatúra sa ubera veľmi zvláštnym smerom. Pár jednotlivcov rozhoduje o tom, kto knihu vydá a kto nie, kto môže publikovať a o kom sa v literárnych časopisoch nenapíše ani čiarka. A nechcem to vzťahovať na seba, ale celkovo na literátov, ktorí sú duchovne alebo orientovaní národne. Ved' si stačí prelistovať tých päť časopisov, ktoré sa na Slovensku venujú literatúre, či kultúre, a kultúrnym prílohám ešte menšieho počtu novin. Dvojtyždenník Kultúra, ktorej šéfredaktorom je práve Teodor Krížka, by mohla v tejto oblasti zohrať dôležitú úlohu. Viem si predstaviť, že by sa mohla stať priestorom pre spájanie a vyjadrovanie sa mladých spisovateľov, publicistov, literárnych kritikov, nezaťažených komunistickou minulosťou a marxistickým nazeraním na dejiny i literárnu vedu, ktorí sa predsa len začínajú etablovať v rámci slovenskej kultúry. A čo sa týka tvrdenia T. Krížku o mojom talente, nuž od básnika jeho formátu sa to počúva skutočne dobre. Ale akákoľvek literárna činnosť je predovšetkým o vytrvalosti, usilovnosti a

Rozprávame sa so spisovateľom, novinárom a prekladateľom Petrom Kubicom

Povinnosťou každého národne cítiaceho intelektuála je neustúpiť ani o krok

Peter Kubica sa narodil 8. mája 1976 v Čadci. Od roku 2003 žije v Starej Bystrici. V roku 1994 maturoval na Obchodnej akadémii v Čadci. V roku 2002 absolvoval štúdium modernej neslovanskej filológie v špecializácii nemecký jazyk a literatúra na Filozofickej fakulte Prešovskej univerzity. Pravidelne píše do krajského týždenníka Región žurnál, detského časopisu Rebrík, v týždenníku Kysuce vedie literárnu prílohu Kopan/i/ce múzy. Venuje sa poézii, próze, umeleckému prekladu, publicistike a tvorbe pre deti. V oblasti jazykovedy sa zaoberá lexikografiou. V roku 1993 sa stal členom Matice slovenskej a v roku 2003 Spolku slovenských spisovateľov. V roku 2002 debutoval básnickou zbierkou BLUESZDENIE (Vzlet, Čadca), v roku 2003 vydal v spoluautorstve s Monikou Hodnickou *Nemecko-slovenský a slovensko-nemecký slovník pre*

veriacich i neveriacich (Vzlet, Čadca), s Pavlom Holeštiakom zostavil antológiu *Prvý prezident v slovenskej poézii* (Vzlet, Čadca 2004), s lekárom Vladimírom Pavlíkom napísal knihy *Po noci deň* (Vzlet, Čadca 2004) a *Skalpel v službe zdravia* (Vzlet, Čadca 2005). V roku 2004 mu vyšla aj novela *Supermarket sv. Hildy* (Vydavateľstvo Spolku slovenských spisovateľov, Bratislava) a preklad vedeckej prózy Ulricha Becka – *Čo je globalizácia?* (Vydavateľstvo Spolku slovenských spisovateľov, Bratislava). V tomto roku vyjde v decembri jeho preklad Thomasa Bernharda – *Pivnica* (Vydavateľstvo Spolku slovenských spisovateľov, Bratislava), za ktorý získal pred dvoma rokmi Cenu Perly Bžochovej za najlepší preklad. Roku 2003 sa stal laureátom literárnej súťaže o Cenu Slovenského učeného tovarišstva

skromnosti... Preto nežiadať, aby som sa k tejto časti tvojej otázky vyjadril.

● *Si básnik, prozaik aj prekladateľ. Ktorá z týchto troch tvorivých polôh Ťi najviac vyhovuje?*

PETER KUBICA: - Neoddeloval by som ich od seba. Sú mojou súčasťou, takisto ako fakt, že som v prvom rade náruživý čitateľ, a zo svojich čitateľských zážitkov sa odrážam pri ďalšej tvorbe, pretože by som klamal, ak by som tvrdil, že nie som ovplyvnený žiadnym autorom. Mám rád napríklad poéziu Teodora Krížku a Milana Lechana, prózu Maxa Frischa, či Zuzany Kuglerovej, najmä tvoje historické diela, v prekladateľskej činnosti si vá-

žiam Viliama Turčányho a mnohých ďalších.

● *Pochádzaš z Kysúc, z kraja, ktorý už dal Slovensku veľa významných literárnych osobností. Pociťuješ vplyv Kysúc na svoju tvorbu a svoj charakter?*

PETER KUBICA: - Určite áno, ako som povedal, človeka ovplyvňuje to, čo číta, ale aj prostredie, kde žije, ľudia, s ktorými prichádza do kontaktu v každodennom živote. Kysuce sú osobitě práve tou duchovnou silou, ktorá odtiaľ vychádza. Akoby drsnejšie podmienky tohto kraja vyvažovali vnútorné krásno Kysučanov. A nemusím sa vracaať ani hlboko do minulosti. Ak mám byť konkrétny, spomeniem nitrianskeho diecézneho biskupa Vi-

liama Judáka, excelentného spisovateľa a historika, ďalej Dušana Mikolaja a Mariána Grupača, s ktorými teraz aj novinárčím v týždenníku Región žurnál, prozaika Jána Podmanického, autora kysuckých povestí, Pavla Holeštiaka, ktorý sa vo svojej tvorbe venuje veľmi závažnej a na Slovensku často opomínanej problematike krajskej tlače v zahraničí. Mohol by som pokračovať ďalej, a nespomenul by som všetkých Kysučanov, ktorí písaným slovom obohacujú slovenskú literatúru.

● *Si (spolu?)zakladateľom literárneho zoskupenia DRIZGA. Prezrad' nám o DRIZGE trochu viac, prečo si pociťoval potrebu založiť takéto zoskupenie, kto v ňom je a aká je vaša spoločná platforma?*

PETER KUBICA: - Drizga vznikla spontánne a prirodzene, je to spoločenstvo ľudí rôzneho vekového zloženia i rozdielného zmysľovania, ktorých spája vnútorná potreba písať, čítať a rozprávať sa nielen o literatúre, ale aj o veciach národných, či duchovných. Spoločiatku sme boli traja, okrem mňa Pavol Holeštiak a Ján Podmanický, ale postupne sa rozrastáme. Napríklad aj o teba - Žilinského kraja, ba možno aj celého Slovenska. Radi by sme vytvorili fórum ľudí, ktorým nie je ľahostajné smerovanie slovenskej kultúry. Mne osobne sú sympatické aj ďalší ľudia, ktorí k obrode slovenskej literatúry určite prispievajú významnou mierou, napríklad literárni vedci Monika Kekeliaková z Ružomberka a Jozef Brunclík z Nitry, politológ a publicista Roman Michelko z Bratislavy, či spisovateľ Igor Válek z Martina.

● *Nemáš pocit dezilúzie, keď vidíš, ako určité - povedzme politické kruhy - nasilu robia z pôvodnej slovenskej literatúry Popolušku? Ako tento pocit prekonávaš?*

Peter Kubica: - Pokiaľ sa začneme poddávať pocitom dezilúzie a podriadiť sa diktátu vlastnikov mediálnej pravdy, akoby sme otvorili globalizácii dvere a ešte by sme ju aj nasilu ľahali dnu. Povinnosťou každého národne cítiaceho intelektuála je neustúpiť ani o krok a vzdorovať rôznym prúdum, ktoré sa snažia robiť z národne uvedomelých ľudí fašistov a z veriacich ľudí tmárov.

● *Máš ako spisovateľ a prekladateľ svoju métu? Čo ňou je?*

PETER KUBICA: - Nemám nejakú métu. Som šťastný, že sa môžem živiť písaním, hoci to na Slovensku nie je vždy ľahké. Práve tu vidím výhodu mojich viacerých tvorivých polôh, a tak prechádzam od poézie k publicistike, a od prózy k prekladu.

Rozprávala sa ZUZANA KUGLEROVÁ

EDUARD GOMBALA

Hudba v listí

Večer dušičkový

V čase, keď bolesť iných ešte neboli, prichádzal s vôňou ihličia a lacných sviec a s cudzou slzou, s chladným vetrom od holi, s listím, čo jeseň strhla nahým stromom z pliec.

Potom, keď do zrelosti dospel aj môj čas, clivotu budievala vôňa chryzantém a bolet smútok padajúci z cudzích rias, hoc blízkych ešte nekryla mi chladná zem.

A dnes? – je plný slanej vône vlastných strát, nimi sa človek stáva plne človekom, s inými začne cítiť ako ľudský brat v žítia a smrti kolobehu odvekom.

Cintorín

Je roľa, kam sa sejú mŕtve semená, je slané, nerodiace pole jalové je smútok, v ňom sa ľudia menia na mená, miesto, kde šepot ticho sedí na slove.

Je lúka večne ľudským smútkom zrosená, kráľovstvo, kde kraluje ticho hrobové. Tu rovnako sa všetkým dáva do vena: bezcenná bodka v rozlúčkovom doslove.

A ešte je to aj spomienka v úschove zabudnutá jak batožina bezcenná... V zvädnutom listí čas hrá nôty molové a v nemej slze topí sa ich ozvena.

Slovensko zavalila vlna reality show. Televízie, rozhlasové stanice, časopisy a noviny (aj tie nebulvárne) nám každodenne prinášajú udalosti zo života účastníkov týchto programov - pikošky, fotografie, rozhovory s vypadnutými... Tiež výroky veľkej filozofickej hodnoty - neprekvapilo by ma, keby tieto perly slobodnej, nezakomplexovanej mysle vyšli v podobe knihy, ako napríklad latinské citáty alebo kedysi v Číne v časoch „kultúrnej revolúcie“ citáty Mao Tse-Thunga.

Skúsme rozobrať o čom, načo a prečo to všetko je. Vo svete takýto druh programov je už dávno bežný a zdá sa, že nikoho už neprekvapuje. To, že Slovensko tak dlho bolo mimo toho, je dosť zvláštne a potešujúce zároveň. V každom prípade je to už, žiaľ, minulosť...

Jedným z veľmi rozšírených mýtov je tento: „Ľudia, veď vy všetci sa neviete dočkať, kedy už konečne na tomto zakomplexovanom Slovensku poriadna reality-show. Všetci to chcete pozerať, iba vaša zakomplexovaná svätuškárska povaha vám bráni sa v tom priznať. Ale veď my to z vás vytľáčieme...“

V skutočnosti je to trochu inak, presnejšie celkom inak... Technológia vytvárania dopytu, aj tam kde nie je, existujú už veľmi, veľmi dlho a metódy sú naozaj variabilné a originálne... Možno si pamätáte (autor si pamätá) žuvačky v podobe cigariet. Na prvý pohľad - recesia... V skutočnosti - „výchova“ deti ako budúcich fajčiarov. Metódy dílerov drog sú tiež veľmi dobré známe... Reality sprevádza mohutná kampaň, ktorá presviedča ľudí v tom ako to sami veľmi chcú... Aj keby niekto chcel pozerať niečo iné, veľa šanci nemá - keď začnete prepínať kanály - naskytne sa Vám nasledujúci obraz - reality X, reality Y, reality západných susedov X, reality západných susedov Y, reality južných susedov...

A tak ďalej. Aj „verejnoprávna“ (odstreľte ma, ale neviem pochopiť tento termín) sa nedala zahanbiť - populárna speváčka súčasť tiež bude obsahovať potrebné zložky „skutočnej reality show“. Mimochodom pozoruhodnou témou sú aj sprievodné piesne programov-ktoré-akože-čecme-vidieť. V jednej z nich sa spieva o „Bratovi“, ktorý je „Veľký“ a ktorí „Ľa-

vidí“ a ktorého sice „nenávidíš“ (s tým, inak, súhlasím. Ešte ako!) ale aj „miluješ“. Stojí za pozornosť tá druhá osoba jednotného čísla. Logické by bolo „oni milujú, nenávidia“ (účastníci), ale nie - „Ty“. Aj „miluješ“ stojí pred „nenávidíš“, okrem toho - „ani nepomyslíš vzoprieť sa mu“ - to učí samotný priebeh show. Toto všetko sa veľmi podoba na manipuláciu s vedomím a podvedomím. Zjednodušene povedané - „Ja som ako oni“, ďalej - „som medzi nimi, milujem a poslúcham „Veľkého Brata“. Tiež po-

Na bitúnok...

zoruhodné je používanie (zneužívanie) biblických termínov. Napriek všetkému zdá sa, že sledovanosť je oveľa nižšia, ako tvorcovia predpokladali. Preto, zrejme aj bolo nasadenie „profesionálov v istej oblasti“ do programu. A keby ešte diváci mali možnosti výberu! Potešujúce, lenže... Cesta dole je vždy ľahká a príjemná. Koniec veľmi smutný.

Pamätám si, ako raz (nebolo to až tak dávno - deväťdesiate roky) na hodinách angličtiny sme počúvali pieseň, v ktorej sa hovorilo o tom, že hlavný hrdina - can't dance (nevie tancovať), can't sing (nevie spievať) a nevie ďalšie veci, napriek tomu „he is a star“ (je hviezdou).

Vtedy sa nám zdalo, že to je žart. Teraz viem - nebol... Ale vráťme sa k súčasnosti.

Pred pol rokom mnohí z nás sa pohoršovali nad reality show prvej vlny... Teraz nám to, naozaj, začína pripomínať „večerníčky“.

Moderátor pokojným hlasom a neuveriteľne seriózne sa pýta „hosta“ programu (mimochodom „reality - veterána“, ktorý mal zrejme pozdvihnúť sledovanosť): „Vymenili by ste svoju ženu za nejakú účastníčku? Za ktorú? Nie, prečo? Aha, nevedia sa odviazať ako ona a tak pokojne sa vyzliecť pred publikom (zaujímavé kritériá. R. Z.). Áno, chápem vás...“

Čo bude ďalej? Niečo analogické reťazcu - hašiš-kokaín-heroin-smrť?

Budeme čoskoro pozerať iba reality show (ráno, na obed, večer aj v noci) a čítať iba správy týkajúce sa života novodobých „hrdinov“

postupne sa meniac na stádo bezduchých tvorov?

Presne tak - na stádo podobné tomu zloženému z domácich zvierat. Stádo idúce na duchovný bitúnok. (Voľne žijúce žijú predsa len zmyslupnejšie a riešia oveľa dôležitejšie veci, ako sú napríklad prežitie a ochrana potomstva.)

Existuje radikálny spôsob - umiestniť televízor na smetisko, noviny a časopisy nečítať. Niektorí moji známi sa vybrali touto cestou... Treba, samozrejme, zobrať do úvahy, že takýto človek sa stane pre „reality-spoločnosť“ niečím ako „kacír“. Zatiaľ ešte nie. Iba zatiaľ...

Na druhej strane - existujú aj video-DVD prehrávače, internet, knihkupectvá... Veľa zaujímavých, hodnotných vecí podľa vlastného výberu... Tu je ďalší problém - veľké finančné náklady. Samozrejme, slovenská produkcia - takmer žiadna...

Čo sa dá robiť? Napríklad, skúsiť pozdvihnúť z ruín kinematografie, literatúry, ktoré by boli postavené na Tradícii a zároveň moderné a zaujímavé pre súčasného človeka... Ako prosím? Je to ťažké? Kto povedal, že to má byť ľahké?

V krajine existuje množstvo talentovaných hercov, ktorí sú odkázaní moderovať firemné akcie, potencionálnych spisovateľov a scenáristov - ľudí, ktorí vedia písať a majú dosť zážitkov, ktoré by mohli pretaviť do poviedok, románov (ale nemajú tých 150 tisíc na vydanie knihy) a tiež scenárov, kde bude zaujímavý a pútavý dej a dialógy, ktoré nie je trápne počúvať...

Nie sú peniaze?

Finančne by to bolo menej náročné, ako prevádzka niekoľko mesačnej show. Jednoduché preto, že stále existujú ľudia, ktorí sú ochotní robiť umenie kvôli umeniu samotnému. To, že herci popri nakrúcaní za symbolické honoráre budú moderovať nejaké spoločenské akcie, nie zase až také hrozné... Tiež by bolo možné zakomponovať do filmov nádherné prírodné scenérie, hrady, historické časti miest...

Samozrejme, najľahšie je zavnuť na všetko rukou a vyvalovať sa v župane na gauči s popcornom, postupne sa meniac na „viemečo“. Ale sú aj iné možnosti...

ROMAN ZAGORA

Svetlá osobnosť' v dejinách našej vlasti

Kristína Royová (1860-1936)

Kristína Royová, známa skôr mimo Slovenska, patrí k najdôležitejším ženám slovenskej diakonie. Spolu so svojou sestrou Máriou (1858-1924) postavila nemocnicu a bola spoluzakladateľkou prvého slovenského sesterského diakonátu, ktorý sa staral o starých ľudí a o opustené deti.

Kristína Royová sa narodila 19. augusta 1860 ako druhé dieťa evanjelického farára Augusta Júliusa Radyslava Roya (1822-1884) a jeho manželky Františky Royovej, rod. Holubyovej (1839-1916) na Starej Turej, v malom mestečku na úpätí Javoriny, medzi Bielymi a Malými Karpatami. Pre lepšie pochopenie veľkosti Royovej životného diela a všetkých ťažkostí, ktoré musela prekonať, sa musíme vziť do spoločenských pomerov vtedajšej doby. V tom čase bolo Slovensko časťou Uhorska, v ktorom nemaďarské národnosti predstavovali 60% obyvateľstva, pričom Slovania tvorili najpočetnejšiu skupinu. Vtedajšie vládnuce maďarské kruhy sa snažili o to, aby sa nemaďari rozplynuli v maďarstve, aby sa z mnohonárodného štátu stal etnicky a kultúrne homogénny štát Maďarov. Slováci boli zo všetkých žijúcich národností vystavení najväčšiemu odnárodňovaniu.

Na prelome 18. a 19. storočia dochádza k intenzívnejšiemu národnému povedomiu Slovákov ovplyvnené najmä nemeckou filozofiou 18. a 19. storočia. K ich národnému prebudeniu prispela aj idea slovanskej vzájomnosti Jána Kollára (1793-1852), rodáka z Mošoviec. Keď v 20. rokoch 19. storočia začali maďarské vládne kruhy potláčať národné jazyky, presadzoval Kollár, aby sa rozlišovalo medzi pojmami národ a štát. Hlavným znakom národa bol podľa neho jazyk.

Národné prebúdzanie sa Slovákov v priebehu 19. storočia získalo na intenzite a pevcami romantizmu ešte zosilnelo. Obdobie romantizmu bolo pre Slovákov obzvlášť významné, pretože prinieslo prebudenie národného povedomia a spamätanie sa na osobitnú svojráznosť a štátnosť pred príchodom maďarských kočovných kmeňov do dunajskej kotliny okolo roku 900. Maďarskými kruhmi propagované postavenie „natio Hungarica“ je totožné s „natio Magyarica“ nebolo možno naďalej udržať.

Slovenská inteligencia bola z veľkej časti pomadžarsená, Slováci nemali žiadnu inštitúciu, cez ktorú by sa mohli národnopoliticky artikulovať. V tejto ťažkej situácii duchovní a učitelia boli predurčení stať sa duchovnými vodcami a národnými buditeľmi. Väčšina národných buditeľov pochádzala buď z evanjelických rodín alebo boli evanjelickými teológmi. V 40. rokoch 19. storočia bol podjavorinský kraj jedným z najdôležitejších centier národného hnutia. Pôsobil tu všestranný Jozef Miloslav Hurban (1817 - 1888), jedna z troch najdôležitejších osobností slovenského národného hnutia, nepokoriteľný bojovník proti maďarizácii a za práva slovenského národa. S týmto J. M. Hurbanom bola rodina Royová v príbuzenskom vzťahu. Kristínin otec, horlivý národovec, ľudovýchovní pracovník, obľúbený kazateľ a duchovný pastier, ktorý pôsobil 37 rokov ako farár na Starej Turej, mal dobré kontakty s vodcami národného hnutia. Jeho fara bola strediskom viacerých stretnutí a porád predstaviteľov slovenského národného a cirkevného života. Neprekvapuje teda, že umelecká tvorba sestier Royových bola inšpirovaná ako kresťanským svetonázorom, tak aj slovenským a slaviano-filským cítením. V čase silnej maďarizácie slovenského národa zbierali obidve sestry slovenské ľudové piesne.

Kristína bola celoživotne veľmi úzko spätá so svojou o dva roky star-

šou sestrou Máriou, ktorá už ako deväťročná začala komponovať. Skladala chrámové skladby, pochody, národné hymny, krakoviaky a piesne. Písala i rozprávky a romány. Prekladala zo slovenčiny do nemčiny a naopak. Preložila aj viaceré práce svojej sestry Kristíny do jazyka nemeckého: Deti hauzírero (1904), Vo vyhnanstve (1906) a iné. Zložila okolo 120 melódii, napísala 114 vlastných a preložila okolo 100 duchovných piesní z nemčiny, češtiny a angličtiny. Jej tvorba vyšla v spevníku pod názvom Piesne síonské. Zhudobnené žalmy a biblické texty vyšli v edícii Spevy svedectva I-V. Mária hrala údajne tak dobre na klavír, že by sa mohlo hovoriť priamo o virtuozite. Zatiaľ čo hudobne nadaná Mária už ako dieťa samostatne komponovala piesne, venovala sa Kristína od mladosti spisovateľskej činnosti.

Kristína a Mária Royové nezískali žiadne vyššie školské vzdelanie. Základné vedomosti získali najskôr cez vyučovanie kaplánov ich otca v rodičovskom dome. Prehľadili ich autodiakticky a získali tak solídne vzdelanie. Potom absolvovala Kristína jednoročnú nemeckú strednú školu v Bratislave a Mária v Modre, kde prehľadili svoje vedomosti v nemčine. Z kaplána najviac ovplyvnil život obidvoch sestier Michal Roháček. Tento študoval teológiu v Erlangene, kde bol ovplyvnený teológmi Gottfriedom Thomasiom a Heinrichom Ebrardom, ako aj luteránskou teológiou a pietisticko-prebudeneckými myšlienkami. M. Roháček zriadil na fare knižnicu v ktorej boli knihy a spisy z oblasti vnútornej misie. K nim pribudli predovšetkým prebudenecké spisy z vydavateľstva Viktora Hornánskeho v Budapešti. Vplyv na obidve sestry mal aj ich strýko Pavol Roy, mladší brat ich otca. Bol tiež teológom a v mladých rokoch pôsobil ako kaplán pri Augustovi Royovi, neskôr bol farárom v susednej dedine Kochanovce. V zime 1886/1887 dostali sestry Royové od neho časopis Betanie, redigovaný kazateľom Slobodnej reformovanej cirkvi Josefom Kostomlatským v Pisku.

Tento časopis tak ovplyvnil sestry, že chodili častejšie do kostola, čítali Bibliu, svätili ešte viac nedeľu a navštevovali chorých. Mária začala korešpondovať s Josefom Kostomlatským, ktorý obidve sestry v roku 1888 pozval k sebe do Pisku. Návšteva u vydavateľa mala silný vplyv na ďalší duchovný vývoj mladých žien. Z Pisku išli do Prahy, kde sa stretli so známym evanjelizátorom Dr. Baedeckerom, ktorý ich upevnil vo viere a presvedčil o správnosti cesty, ktorú nastúpili - zvestovať evanjelium. Po svojom návrate z Čiech začali šíriť evanjelium. V roku 1900 prijali deti 'hauzírero' (podomových obchodníkov). Takto sa označovali ľudia, ktorí so svojím tovarom, prevažne domácimi výrobkami putovali počas letnej sezóny po celom Rakúsko-Uhorsku. Pokiaľ boli rodičia na cestách, boli ich deti odkázané na milosť, či nemilosť príbuzných. Sestry sa starali aj o sirotu. Prvých sirot sa ujali už v roku 1880. Založili pre ne domov, ktorý pomenovali Útulňou. Neskôr pre ne kúpila Kristína dom, ktorý po zariadení slúžil ako detský domov, prípadne sirotinec, v ktorom našlo svoj útulok okolo štyridsať detí. Tento dom bol 6. júla 1926 vysvätený a pomenovali ho chalúpkou

. V ňom boli ubytované dokonca aj dojčatá. Bol to jediný sirotinec vo vtedajšom Uhorsku, v ktorom sa hovorilo výlučne po slovensky.

Sestry sa venovali i školopovinným deťom. Zhromažďovali ich u seba doma, rozprávali im biblické príhody a spievali s nimi duchovné piesne. Detský spevokol, ktorý tak vznikol, spieval aj pri Večeri Pánovej pri bohoslužbách a pri iných dôležitých udalostiach. Deti takto motivovali aj svojich rodičov zaoberať sa vierou, a prispeli k tomu, že sa dospeľí stretávali v nedeľu ráno pred hlavnými bohoslužbami. Tieto náboženské podujatia vyústili neskôr v duchovné prebudenie na Slovensku. Nakoľko prebudenecké kruhy nemali žiadne oficiálne povolenie stretávať sa, boli často vystavené útokom zo strany úradov, ktoré boli vtedy maďarské. Tieto ich totiž považovali za protištátne živly, skrývajúce sa za duchovný program.

Situácia sa zlepšila po založení Modrého kríža na Starej Turej, ktorý zastrešil aj diakonickú činnosť Kristíny Royovej. Tento abstinentný spolok mal vo svojich smerniciach aj stať o sociálnej práci a tak staroturanská diakonia po právnej stránke nemala žiadne problémy. Sídlo Modrého kríža v Uhorsku bola Budapešť. Na Starej Turej vznikol Modrý kríž 1. januára 1898 z iniciatívy Jána Chorváta, tajomníka Modrého kríža v Budapešti, rodáka z Višňového. Pre Kristínu bol tento spolok v rámci vtedajších politických a spoločenských pomerov najlepší spôsob ako sa organizovať. Pre ľudí z prebudeneckých kruhov vypracovala nasledovné pravidlá:

- denne čítať slovo Božie
- život usmerňovať podľa slova Božieho
- privádzať stratené duše ku Kristu
- byť ochotný pre Krista aj trpieť
- zriecť sa alkoholu

Na Starej Turej a okolí žilo v tom čase okolo 6000 ľudí. Lekár tam nebol, v prípade potreby dochádzal zo susednej Myjavy. Najbližšia nemocnica bola vzdialená 50 km. Chorých tam dopravovali povozmi, pretože železnice ešte nebolo. Podľa príkladu Evy von Tiele-Wincklerovej (Miechowicz, Horné Sliezsko) sa Kristína Royová v roku 1911 rozhodla stavať nemocnicu. Bola to jednoposchodová budova so 6 izbami ako lôžkové oddelenie, na prizemí s izbami pre personál a ošetrovňu. Posviacka tejto vlastnými silami postavenej nemocnice, financovanej darmi obyvateľov Starej Turej a okolia bola 26. novembra 1911. Do tohoto okamihu bola nemocnica ešte bez lekára a odborného personálu. Kristína Royová sa obrátila o pomoc na Evu von Tiele-Wincklerovú. Obidve ženy sa poznali od roku 1905, keď sa stretli na konferencii v Ligtke Kameralnej, na ktorej sa zišli vedúce osobnosti prebudeneckého hnutia zo Sliezka, Nemecka a Slovenska. Eva von Tiele-Wincklerová vyhovelá Kristíninej prosbe a poslala jej diakonky do novozaloženej nemocnice. Diakonky pracovali v nemocnici, navštevovali chorých, starali sa o chudobných, predovšetkým o deti v celom okolí Starej Turej. Neskôr pracovali aj v štátnych nemocniciach a starali sa aj o súkromných pacientov.

12. mája 1912 sa konala na Starej

stalo dielo založené Kristínou Royovou v jej zmysle existovať.

Až do pádu komunizmu v roku 1989 vedel sotva niekto na Slovensko, kto bola Kristína Royová. Jej diela boli na indexe, pretože nezodpovedali komunistickej ideológii. Po prevrate v roku 1989 sa práce mnohých básnikov a spisovateľov vrátili na slovenskú literárnu scénu, medzi nimi aj diela Kristíny Royovej.

Kristína Royová bola popri svojich misionárskych a diakonických aktivitách, ako sme už spomenuli, činná aj literárne. Písala veľa a neobyčajne rýchlo. Len za niekoľko hodín vznikla jej novela Bez Boha na svete (1893). Toto dielo bolo preložené do 21 jazykov. Bola Royovej prvá kniha, ktorá bola preložená do nemčiny a vôbec prvá kniha v dejinách Slovenska, ktorú vydali v čínštine. Kristína Royová napísala 77 diel, ktoré boli preložené do 36 jazykov. V nemčine existuje 36 titulov. Bibliograficky boli jej spisy v roku 1999 zhrnuté Jurajom Potúčkom a Michalom Slavkom pod titulom: Bibliografia literárnej tvorby Kristíny Royovej. Kristína Royová písala aj články, cez 1000 z nich bolo vydaných v rôznych časopisoch, mnohé v časopise Večernica, ktorú v rokoch 1925-1936 redigovala. Okrem toho je autorkou 97 textov duchovných piesní, z ktorých si niektoré našli cestu aj do dnešných evanjelických spevníkov.

Dielo Kristíny Royovej je zamerané síce misionársky, ale nie je učebnicou kresťanskej morálky. Na jednej strane podáva svedectvo o biede národa z ktorého Kristína pochádza, na druhej strane informuje, ako ju zmierniť. Royovej knihy oslovujú čitateľa, pretože vytvárajú jednotu medzi slovom a životom. Kristína Royová písala tak ako žila a žila tak ako písala.

Royovej tvorba je síce písaná v kresťanskom duchu, ale bez moralizovania, príznačného pre mnohé kresťanské romány. Nie je ani traktátom, ale umeleckým dielom typickým pre Royovej zbožnosť a Bohom stvorenú krásu, poukazujúcu, že život s Ježišom Kristom je šťastný a v hlbokom zmysle slova aj krásny. Kristína Royová mala zmysel aj pre krásu prírody. Čitateľ so zmyslom pre prírodu a romantiku si prídne na svoje. Nepopierateľná je Kristínina láska ku krajine a národu, z ktorého vyšla. Jej Slovensko sa nejednokrát javí pozornému čitateľovi čarovnou zemou v ktorej je hodno žiť.

DARINA VERGESOVÁ
MIROSLAV KYŠKA

NOSTRA AETATE - 40. výročie

Pred 40 rokmi, 28. októbra 1965, bola promulgovaná Deklarácia Druhého Vatikánskeho koncilu *Nostra Aetate*. Tento dokument bol medzníkom, ktorý pre Katolícku cirkev otvoril nové cesty vo vzťahu k iným náboženským tradíciám. Mimoriadne dôležitý bol štvrtý bod dokumentu, ktorý otvoril cestu pre nové vzťahy a dialóg so židmi, aby kresťania mohli objaviť nesmierne náboženské dedičstvo, ktoré majú židia a kresťania spoločné: *Keďže teda kresťania a židia majú také veľké spoločné duchovné dedičstvo, tento svätý cirkevný snem chce napomáhať a odporúčať ich vzájomné poznanie a obapolnú úctu, čo možno docieľiť najmä biblickými a teologickými štúdiami a bratským dialógom.*

Podľa slov kardinála Waltera Kaspera, predsedu Pápežskej rady pre napomáhanie jednoty kresťanov sa v roku 40-teho výročia *Nostra Aetate* môžeme obzrieť späť s vďačnosťou a zadosťučinením, pretože počas uplynulých štyridsiatich rokov dialóg medzi židmi a kresťanmi značne napredoval. Pod vedením Svätého Otca Jána Pavla II. a vďaka angažovanosti mnohých ľudí, zapojených do tohto dôležitého dialógu, sa zlepšilo porozumenie medzi židmi a kresťanmi, a to takým spôsobom, aký v čase vzniku dokumentu sotva kto očakával.

Pri príležitosti tohto okrúhleho výročia pripravila Komisia pre náboženské vzťahy so židmi, ktorá pôsobí v rámci Pápežskej rady pre napomáhanie jednoty kresťanov, Stretnutie na tému Židovsko-Kresťanský dialóg. Posledné takéto stretnutie sa konalo v r. 1982. Zástupcom KBS na podujatí je Mons. Andrej Imrich, predseda Rady pre ekumenizmus KBS.

Ako zdôraznil kardinál Kasper, cieľom podujatia je vytvoriť prehľadný obraz o tom, v akom štádiu sa dnes tento dialóg nachádza ako aj otvoriť budúce perspektívy tohto dialógu. Stretnutie sa uskutoční vo štvrtok, 27. októbra 2005 v Ríme na pôde Pápežskej rady pre napomáhanie jednoty kresťanov. Po pracovnom stretnutí bude nasledovať obed a poobede sú účastníci pozvaní na spomienkový večer k *Nostra Aetate* o 18:00 v „Palazzo della Cancelleria“. Prínos a ocenenie dokumentu *Nostra Aetate* zo židovského pohľadu predstaví Rabin David Rosen z Jeruzalema a z hľadiska významu pre Katolícku Cirkev, kardinál Jean Marie Lustiger z Paríža.

STANISLAV GÁBOR

(Dokončenie z 1. strany)

Herectvom, mimikou, komedianstvom povie viac ako spisovateľ napísaným slovom.

Môže vzniknúť aj tretia situácia: Autor sa čitateľovi predvádza ako „bôžik“ – vŕveď, vyvolený syn múzy alebo sám sebou menovaná celebrita. Skĺzne do rozprávania a hrania banalít, otrepaných sexuálnych narážok a scénok, a to je všetko. Mladý poslucháč z besedy odchádza so všelijakými pocitmi, vidinami, predstavami a snami. Autorova kniha ho už vôbec nezaujímá, lebo jeho oči nenachádzajú v nej to, čo počuli jeho uši.

A nakoniec je tu ešte v slovenskom literárnom svete dosť často vyskytujúca sa situácia, keď čitateľ prechádzajú po ulici stretne svojho uctievaného autora, ako sa ledva drží na nohách a meria nie dĺžku, ale jej šírku a hľadá oporu v kandelábrí ako vo svojom partnerovi, s ktorým si vymieňa názory. Ale to je vraj v súvislosti s jeho dielom nepodstatné. Estetika je dôležitejšia ako morálka? Vo mne a podľa mňa musia tvoriť jednotu, len v nej a vtedy je naplnená moja duša.

A tá posledná celkom bežná situácia vzniká, keď sa čitateľ celkom úmyselne ani nedotkne spisovateľovho diela, lebo mu ho neodporučil literárny kritik alebo je prívržencom inej politickej strany ako autor, prípadne sa príliš zaslúžil o vznik samostatného štátu, ktorý on nechcel. U nás je aj to možné, že čitateľ je Maďar a spisovateľ Slováč alebo autor je katolík a čitateľ luterán alebo baptista či svedok Jehovov. Preto ho nečítajú, nepoznajú. Ak slovenského spisovateľa čítajú všetci, tak to právom možno vyhlásiť za zázrak. Takéto zázraky sa naozaj dejú. Túž po nich aj slovenský spisovateľ. Ja však na Slovensku takého, ktorý by sa ho bol dožil – myslím toho zázraku - nepoznám. Prečo by aj? Biblia je kniha kníh, prečítali ju milióny, ale koľkí ju obsiahli, koľkí sa z nej poučili a koľkí podľa nej žijú, netrúfam si odhadnúť.

Zmysel literárnej tvorby

Kladie si spisovateľ alebo má si kľásť otázku, čo je zmyslom jeho tvorby? Nie je to otázka výlučne pre literárnych vedcov alebo kritikov? Ja sám skôr vychádzam z praxe. Ak nie je nápad, ak nie je talent a k nemu veľa, veľmi veľa úmornej práce, tak nemá zmysel pred napísaním diela teoretizovať a oslabovať, deliť tvorivé sily na dve časti. Buď som teoretik alebo praktik-tvorca. Pravdaže, netreba a ani nemožno ich úplne od seba oddeliť. Aj literárny vedec, ak v ňom nedrieme tvorca, umelec, tak nemôže mať v sebe zmysel pre tvorivú prácu. Z kritika, literárneho vedca, ktorý nemá v sebe tvorivého ducha, sa stáva nepriateľ literárnych tvorcov i samotnej literatúry. Z povznášača sa stáva zhadzovač literárnych diel. Ja si takúto otázku, čo je alebo má byť zmyslom mojej tvorby, si kladím, ale až po napísaní diela, možno povedať v oddychových časoch, keď inšpirovaný teoretikmi sa chcem trochu pohrať, zahrať na teoretika, vysvetliť sám sebe (upokojiť sa), čo som to vlastne napísal?

Aký to má zmysel.

Tak teda, čo je zmyslom mojej literárnej tvorby alebo publicistiky? Aké kritériá si kladím, ktoré by sa vtesnali do pojmu: Čo je jej tvorivý alebo aspoň inšpiračný základ? V prvom rade je to zobrazenie osobnosti, ktorou je pre tvorcu každý človek. Jej dôstojnosť, slobodmilovnosť, zmysel pre právo a spravodlivosť. Právo človeka na rovnosť, na ľudský život, ale i jeho povinnosť byť ľudský. Zobraziť život osobnosti, človeka-postavy taký, aký bol človekovi daný Stvoriteľom, povedzme aj tým, po ktorom (a po jeho predkoch) alebo z ktorého zdedil gény, vytvárať človeka, ktorý nielen má právo na lásku, ale je aj rovnako schopný a ochotný s radosťou ju prijímať, práve tak aj vracat', ba širšie rozdávať.

Má to byť osobnosť-človek, ktorý má povinnosť i silu a vytrvalosť znášať

všetko to, čo patrí k jeho životu i životu ľudstva. A to v prvom rade čtiť si svojho ľudského druhu. Voliť si taký spôsob života a podľa neho žiť, ktorý neprekáža inému, neuráža ho ani nepohoršuje. Najmä nesmie žiť na úkor iného. Príživník je môj nepriateľ číslo jeden. V žiadnom prípade človek nesmie byť otrokom iného, bohatého. Môj človek musí mať schopnosť, musí byť stavaný tak, aby bol pripravený, aby vládol porážať v sebe veľikášstvo, znášať neúspech, choroby, bolesť, ale nie chudobu, hlad a ponižovanie. Proti nim sa musí búriť a stoj čo stoj proti nim aj niečo tvorivé i revolučné robiť. Môj človek má byť pripravený na život v rodine muž-žena, ale aj na príchod smrti. Isteže sa jej každý tvor bojí, preto sa človek modlí a prosí o jej milosrdnosť. Netvrdím, že ju (smrť) má stále a všade nosiť so sebou, nezabudnúť občas na ňu, ale rozhodne nesplíť tabuľu s heslom: MEMENTO MORI!

a smrti duchovne a morálne vyhladnú, keď si od hororov oddýchnu, siahnu aj po opačnej literatúre. Zachce sa im kultúrne dýchať, preto im zvlášť pochutí, ich ducha osvieži literárny kyslík, ktorým je nasýtené umelecké dielo.

Čnosť naruby

Čnosť v umení a v literatúre zvlášť je často obrátená naruby. Zaujímavá situácia nastane v rozdielnom chápaní toho istého diela príslušníkom istého národa a jeho vnímaním čnosti ako takej. Je diametrálne rozdielna. U jedného je postava hrdina, u druhého antihrdina a opačne. Sám som sa o tom presvedčil na osude svojich literárnych diel a ich postáv.

Sú obdobia, krajiny a kultúra, ideológia, politika, vládnuce strany, ktoré samy určujú, čo je to čnosť a aký má byť ich hrdina. Samozrejme to sú tí, čo splňajú ich predstavy, to, čo im slúži a pomáha upevňovať ich predstavy živo-

im niekto zďaleka najprv za hranicami, potom u nich doma chcel len dobro, slobodu a demokraciu?

Čnosť chýba najmä „nadanníkom propagandy“ a tzv. celebritám, ale aj mnohým majstrom kultúry, slova a pera. Ja by som ich mal chápať, a predsa ich nechápam. Nechcem, nemôžem pochopiť ich tvrdenie, že to robia len preto, lebo chcú žiť a k životu treba zárobok. Viem, že každý chce žiť, ale... za akú cenu? Za cenu, aby nežil druhý? Každý stratený a nepovinný život, zdorazňujem, nepovinný, ten, nad ktorým ja ako tvorca vo svojom článku alebo románe nezapláčem, ma právom žaluje v mojom svedomí. A to právom trpí, nevládze sa zbaviť výčitiek. Prečo? Lebo je čnostne.

Neraz sa pýtam sám seba: Urobil som dosť, aby som na najvyššej možnej umeleckej literárnej úrovni vyzdvihoval čnosť? Trúfal som si to? Riskoval som nezaujem čitateľa o moje dielo? Nezľa-

mojej vojenskej mladosti: „Medailu z ruky generála za vlasť a za národ.“(Koľko súčasných celebrit by s úctou prevzalo medailu „za vlasť a za národ“ z rúk prezidenta republiky?) Ale ani za touto medailou nebanujem. V dnešných časoch, posledných šesťdesiatich rokoch by ma nebola zdobila, naopak, ťažila ma zapísaného na nejakej „listine“.

Čnosť ako česť je nielen cenená, ale viditeľná na základe činu. Samozrejme, hrdinského činu tela alebo ducha. Zvýrazní ho alebo verejnosť s nim oboznami slovo. Práve slovo ti môže za neuvěřiteľne krátku chvíľu česť pošpiniť, hrdinstvo vymazať alebo obrátiť naruby. Z hrdinstva urobiť zločin a zo zločinu hrdinstvo. Sila slova je obrovská. Ak sú mu k dispozícii masmédiá, jeho súd je nevyvrátený, neporaziteľný. Pravdu majú masmédiá, ten kto ich vlastní. Obeť skončí na duchovnej šibenici za jasotu miliónov sudzacieho divákov, poslucháčov a čitateľov.

Čnosť a médiá

Darmo však hromžíme na masmédiá ako na technický zázrak. Nechlame, po cti nešliape anténa, mikrofón, televízna obrazovka alebo rozhlasový prijímač, ale ten, ktorý do nich vkladá slovo, vysielá ho a šíri celým svetom. Ani písmená, papier a tlačiarenské stroje nezabijajú, zabíjajú slová, ktoré tlačia a rozširujú. Slovo potom vystrája, pácha orgie, plní zármery mozgu a charakteru, ktorý ich stvoril. Prijímateľ prekvapene, ale slastne prijíma „zaručené informácie“, ktoré sa už zajtra ukážu klamstvom, omieľa ich, dopĺňa, súdi a súdi a súdi niet konca kraja. Darmo sa obeť bráni. Tu sme svedkami dočasného víťazstva slova satanovho nad Slovom Božím. Ale naozaj je to víťazstvo? Česť potupíš, pošliapeš, ale tak ľahko neporazíš! Ona vyrastie ako pravda aj spod balvanov, ktorými ju víťaz prilital – pochoval.

Aj komisie, výbory a súdy Komunistickej strany svojich vari najschopnejších členov, povedzme tých relatívne čnostných, odstraňovali tým, že ich najprv v masmédiách predstavili ako nepriateľov pracujúcej triedy a roľníctva, ľudu, strany a socialistického štátu, ako zapredancov, tmárov, agentov imperialismu a napokon sa pokúsili veľmi opatrne znížiť aj ich umelecké majstrovstvo, „prehnané úspechy v tvorbe“ a celkom na konci všetko zhrnuli do odpadkového koša a prikryli prikryčkou ohováračiek a zlomyseľnosti.

Kto si dnes ešte pamätá to, keď knihy týchto autorov vyhadzovali z knižnic i obchodov, pálili i šrotovali v papierňach a z papierových pilín vyrábali škatule na topánky? Koho to dnes ešte zaujíma? Koho zaujíma, že časť spisovateľov - prívržencov „socializmu s ľudskou tvárou“ bola umlčaná síce nie v sibírske gulagoch, ale duchovne doma. A to na dve desaťročia. Dnes to už nie je pravda. Ale že sú umlčaní aj dnes, to je pravda. To by malo zaujímať aspoň samotných spisovateľov. Áno, aj tých umlčaných, aby sa aj sami neumlčovali, neodmlčovali a stále nebáli.

Dnes možno spisovateľov rozdeliť do niekoľkých skupín. Najnižšie stoja tí, ktorí nemajú kde publikovať, lebo pre ich pronárodné a sociálne zmýšľanie niet miesta v masmédiách, vo vplyvných denníkoch a týždenníkoch. Najvyššie stoja tí, čo sú v nejakých dobre finančne zabezpečených zahraničných nadáciách alebo v tzv. mimovládnych organizáciách. Stred tvoria živoriaci spisovatelia, ktorí sami nevedia „či sú“. Čnosť nie je silnou stránkou ich charakteru. Teda slovenský spisovateľ, keď nevyžije z pravdivého slova, musí žiť z mozoľa alebo z obchodu, ba vraj aj z predaja charakteru. Alebo dnes už zo znova opovrhovanej politiky a služby kapitálu. A opäť sme pri cti. Chudoba cti netráti, ale ani česť netráti chudobu. Tie vždy kráčali spolu. Vládne zlost' a škripanie zubov už tu na zemi.

Sila umenia v Desatore

Čo teda povedať na záver tejto krátkej úvahy o spisovateľovi a čnosti?

Spisovateľ, tvorba a čnosť

Slovenský akademický sviatok dušička, kultúry a literatúry sa konal v Nitre, keď 20. októbra 2006 Univerzita Konštantína Filozofa udelila čestnú vedeckú hodnosť „doctor honoris cau-

sa“ klasikovi slovenskej literatúry Ladislavovi Ťaškému (1924). Prinášame neskrátený príhovor spisovateľa, ktorého časti predniesol v aule univerzity počas slávnostného aktu.

Prípravovať sa na ňu. Ale robiť tak, akoby nikdy nemala prísť, čo znamená s radosťou a zodpovednosťou žiť, tvoriť, pracovať.

Môj človek musí nadovšetko milovať ZEM, všetko tvorstvo na nej, najmä jeho korunu ČLOVEKA. V ňom milovať a obdivovať zázrak vekov Vesmíru, Galaxii a celého Neznáma a Večnosti ŽIVOT. Ďakovať, velebiť STVORITEĽA toho zázraku, nebojme sa mu dať meno BOH.

Nakoniec si položím otázku, na čo sa namáham, nad čím to vlastne uvažujem? To všetko už predsa dávno, veľmi dávno povedali mudrci a proroci a zapísali do Knihy kníh a všetko to máme stručne, výstižne a nemeniteľne sústredené v DESATORE BOŽÍCH PRIKÁZANÍ. Ale uvažovať o človekovi a zmysle jeho existencie, vzniku i zániku nik nikomu nebráni. Pomkyná ho k tomu pocit prichádzajúceho odchodu-zániku.

Nie je to ideál anjela?
Nie! Je to len úvaha normálneho človeka.

Že sa z nej mnohí vysmejú?

Áno! Lenže ja netvrdím, že všetci ľudia sú rovnakí a normálni.

Ja chcem len, aby boli mysliaci a citiaci.

Položme si ešte ďalšiu otázku: Kto má podiel na tom, že autor má schopnosť i chuť, ba dokonca aj odvahu písať a svojim dielom nenápadne privádzať alebo navádzať čitateľa na čnosť. Musí ju najprv mať sám v sebe, a dostatok, ak ju chce rozdávať. Musí jej mať v sebe toľko, že sa sama žiada von. Môže ju však mať a nemusí o nej vedieť, žije v jeho podvedomí, v jeho pohľade na človeka a svet. Možno je to prajný človek, dobrák a ako spisovateľovi mu robí problém, ak má na objednávku písať krváky, zobrazovať surovcov, sexuálne orgie alebo zvrátenosti, vrahov, špiónov a teroristov. Radšej sa tým témam vyhne. Ale neutrpí tým ako spisovateľ? Najmä dnes. Súčasný čitateľ zväčša, ak siahne po knihe, tak po takej, ktorá mu sľubuje vzrušenie, odhalenie, zdesenie, oplzlosť, nemravnosť, sex na každej stránke, smrť na druhej. Skrátka horor. On, čitateľ, je otupený krvákmi, strašidlami, duchárinou, už len máločo z literatúry ho môže zaujať. A predsa! Spisovatelia dúfajú, že aj títo presýtení vzruchu, sexu-

ta, ich mravov, ich vlády a slávy. Skrátka všetko to, čo im poslúži ako zbraň pri upevňovaní moci svojej ideológie, územných výbojov, ekonomických ziskov a žiaľ, aj rozširovaniu náboženstva. My kresťania sme presvedčení, že ak je to kresťanstvo, tak to je správne, naše misie sú čnostné, bohumilé a ľudstvu osožné. Ale ak boli v stredoveku misie zamerané za križiacke výpravy, tak tam náš súhlas chýba. Ak sa náboženstvo presadzuje teroristickými akciami a atentátom sľubuje siedme nebo, tam tiež náš súhlas chýba. Ani iné duchovné vojny, ktoré sa obliekajú do vojenských „ornátov“, uniforiem a skrývajú za Korán, Písmo, Talmud či Tóru, ale v skutočnosti vedú vojnu za kráľov a kráľovstvá, za rozšírenie územia, nikoho neoslobodzujú, ale vraždia, lúpia, tam už nemôžeme mlčať, ale hovoriť svoje NIE!

Toto spomínam len ako príklad rodiska čnostných hrdinov či antihrdinov. V jednej krajine, na jednej bojujúcej strane je spisovateľ opisujúci ICH boj, samozrejme prijímaný so sympatiami a odmeňovaný, je to ich národný umelec a postava, ktorú vytvorí, je ich národný hrdina. Avšak ten istý hrdina, vnímaný druhou stranou, je vojnový zločinec.

Tu sa poponáhľam dodať, že všetci proti sebe bojujúcí, vzájomne sa vraždiaci na frontoch sú obeť na jednej i druhej strane. Zaujímavé je, že čo koľko čnosti by mali v sebe, čo ako by milovali blízkeho svojho, keď ho veliteľia, kráľ, prezidenti, generalisimovia, fúhreri oblečú do uniformy, prinúti prisahať vernosť, keď ich pošlú na front, tam buď zabijajú oni alebo zabijú ich. A zabijú ich, jedného alebo druhého ako nepriateľa, t. j. ako vraha.

Ako poľudšťovať, získavať pre čnosť tých, čo sú za vojny zodpovední? Je to vôbec možné? Ved' oni sú samá čnosť, úsmev a sľuby, samé dobro a pravda. Tvrdia to o nich, chrlia to masmédiá. A národ verí. A je po čnosti i po spisovateľovi a jeho svedomí.

Ako posudzovať, aké tituly dávať tým spisovateľom, novinárom a televíznym reportérom, ktorí bez záchvevu svedomia práve ich a ich obeť denne predávajú svetu ako vodcov, „ktorí chcú len dobro“ a všetko to, čo vidíme, spustošenú krajinu, tie tisíce mŕtvych, ktorí museli zomrieť len preto, že

kol som sa prvých krutých trestov za prvé pokusy nielen literatúrou, ale aj čnosťou vojsť do povedomia i svedomia čitateľa? Nevyhovám sa, neospravedlňujem svoju nečinnosť práve týmito trestami, ktoré v základe zmenili môj život? Uzná ma niekto po týchto trestoch za čnostného? Poľutuje ma niekto? Napak. Povie mi: Dost' bolo bolestinstva. Nakoniec, potrebujem vôbec nejaké uznanie alebo ľútosť? Vo chvíli pokory a nostalgie, popravde, keď sa na seba hnevám a som na seba prísny, pýtam sa: Čo ti vlastne urobili? Pristihli pierka, aby si privysoko nelietal. A dodávam: Či aj vinič nestrihajú preto, aby nezdivel? A práve preto rodí veľké, šľachtené strapce sladkého hrozna, budúceho vína, ktoré povznáša ducha človeka?

Ale hneď sa hlási ten spurný, čo sa nechce dať vytlačiť z mojej duše pokornému a krič. Nielen pierka mi pristihli, ale krídla zlomili (vinič vyťali), aby som už nikdy nelietal. Raného ma vyhodili na smetisko dejín literatúry, aby som si tam hľadal stratené zrníčko slobody a cti. A ešte odo mňa chceli, aby som im za to ďakoval, ďakoval... vzdával úctu, a to vždy a všade, len im, a nie inému. Lenže ja, neposlušník, vzdávam úctu a vďaku práve tomu INĚMU. A práve toho INĚHO mi neodpustili a nevládu odpuštíť podnes. Preto ako občan i spisovateľ žijem v ich druhej, tej sociálnej, národnej a kresťanskej kategórii, do ktorej ma zaškatulkovali ich protinárodní kritici a politici. Zvyčajne sú to jedni a tí istí, lebo sú rovnako v kultúre i politike. Vládnu. V prvej kategórii sú módni a dobre platení kozmopoliti a globalisti, ktorým všetko národné (najmä národ), sociálne a kresťanské je reakčnou, spiatočnickou, nekultúrnou, nacionalistickou starinou.

Neopovrhujem hviezdami, krížmi, radmi na plieskach ako niečím povrchným, nespravodlivým a nečistým? Ved' tieto rady opäť s úsmeškom preberajú čudné celebrity, ktorým národ je nutné zlo a jeho reč, t. j. slovenčina nie milovanou rodnou rečou, ale len pracovným nástrojom a ten nástroj zdrojom výživy. Nič viac. Oni tento „nástroj“ vymenia, kedykoľvek to bude potrebné. Najmä za „modernejší“ svetový, zárobkovejší.

Ale čnosť mi káže byť úprimným. Kdesi celkom dolu v podvedomí počujem dunieť vojenský krok a znieť pieseň

„Nech spisovatelia svojou tvorbou
privádzajú čitateľov k čnosti.
Prosme Pána.“

Existuje „zbraň“, ktorou si možno uchrániť česť, ak nevládnite masmédiá? Celý život hľadám túto zbraň. Našiel som ju aspoň pred koncom života? Myslí, že áno. Našiel som ju v arzenáli ducha. Je to najsilnejšia a jedine účinná obranná zbraň. Je to DESATORO. Viem, že sa nejdnému kolegovi skrivia ústa prevkapaním, kyslým úsmevom i výsmechom, odporom a odsúdením.

Práve ty? A o DESATORE? Opýta sa. Áno, práve ja! Ale môžeš aj ty. A nielen ja, ale aj oveľa múdrejší, talentovanejší, slávnejší tú zbraň dávno našli práve v DESATORE. Zamysli sa nad ním aj ty a pokús sa byť nezaujatý. V duchu pokľakni pred ním aspoň na chvíľku. Keď nad ním budeš rozjímať, pokor sa pred jeho múdrosťou, dobrotou, osoznosťou, čnosťou, jeho jedinečnými zákonmi, zákonmi zákonov, ktoré nám ponúka a jeho dodržiavaním zaručuje ľudstvu pokoj. Dáva mu šancu prežiť na ľudstvom ohrozenej ZEMI.

Ale jeho dodržiavanie nie je jednoduché. Ani pre mňa. Ak sa človekovi niečo stavia proti bezuzdnej, chaotickej a násilnickej slobode, tak to je práve DESATORO. Preto ho väčšina ľudstva odmieta. Boolestivo sa zbavuje ľudskozvieracej slobody. Zdá sa mu zotročujúce a nesplniteľné. Avšak ten, kto je schopný a ochotný sa mu podrobiť a plniť ho a žiť podľa neho, je morálny obor. Žiaľ, ZEM sa hemží morálnymi trpaslíkmi s prilbami na hlave, ktorí v rukách namiesto krížov držia meče a bomby.

Spisovateľ čím viac naplnený čnosťou sa skôr stane svätcom ako jeho dieľo bestsellerom - čítaným spisovateľom. Často sa v takejto situácii vzdáva svojho poslania. Ja sám som bol neraz na pokraji rezignácie, len občas sa zmôžem na

zvolanie, na výzvu alebo prosbu, na meditáciu, ako by mal náš človek - Slovák byť dnes pripravený, „duševne, kultúrne vystrojený i vyzbrojený šľachetnou zbraňou -čnosťou“, pre život a na pút svetom. Pravdaže, je to starina, ale ani ja nie som „mladina“. Navyše je to podobnosť. Využívam len svoje právo a konám svoju povinnosť vypovedať ho takouto formou - prosbou.

Prosba

Úpenlivo prosím, aby slovenský národ nielen mohol, ale aj chcel hrdo nosiť svoje meno ako všetci Európania, zvelaďoval svoju vlasť a reč, aby pod slovenskou zástavou chránil jej nedotknuteľnosť a celistvosť, učil sa jej históriu, žil kultúrnym, mravným, ľudsky dôstojným životom v bratstve a vzájomnej úcte s ostatnými národmi, najmä svojimi susedmi. Aby mu už nikdy nevládol iný národ a on inému národu ani vlasť na hlavu neskrivil. Aby sa pýšil umom a láskou, zručnosťou, nie hrubou silou a aroganciou, aby nebol chudobný umom a v dostatku tela a bohatstva ducha žil bez toho, aby raboval, iným majetok bral, ich krajinu okupoval alebo ju kradol, či bohatstvá zeme viac ako iní a na úkor iných užíval.

Prikázania sebe i svojim

Choď, pútnik slovenský, aj do sveta, ale neopieraj sa o meč, nepýš sa, neukazuj moc maršalskou palicou vykladanou lebkami, putuj svetom ako diplomovaný zručný „drotár“ a múdry „olejkár“. Hippokratov vojak so sestrou Boženou uvoľňovať cesty ohrozeným národom s krošňou na chrbte, plnou nádeje a práce, trebárs s pastierskou palicou v ruke, tak veľmi tej biblickej podobnou z fládrového javorca, čo salašom vonia, vták-

mi a ovečkami i črvotočom je zdobená, tou palicou, čo je čiastočkou rodnej hory a žezlom kráľovským, dlaniami otcov a dedov vyhladeným, tou palicou, ktorá - keď Boh dá - aj vystrelí. Tú žobrácku zlom na kolene doma a spál vo vatre histórie. Choď, Slovák, svetom a lieč jeho rany, vyroň slzu nad krivdami biednych, drotuj puknutú Zem a morálny džbán ľudstva, vylej z neho žľez a blen a pomáhaj OTCOVI pást' ovečky a baránky Jeho. Ty to predsa vieš.

Vo svete či si brata svojho ľudského a pomáhaj mu v núdzi. Nech tvoje ruky zdobia mozole, nie zlaté prstene. Tvoja tvár nech žiari vľúdnym, bystrým a múdrom pohľadom vedca, umelca, speváka a víťazného športovca, ktorému hrud' zlato, striebro a bronz zdobi. Nech svet nezahanbuje a nespáľuje brontová tvár a kalný pohľad bezdomovca, zúfalca alebo zločinca. Ohnivým bičom vyžeň z háremov a zločineckých brlohov, pekelných zlatých metropol Európy zotročené kurtizány slovenské, matky sprzené, nevesty predané, potupené a stratené a dožič im slobody, materstva a lásky doma.

Nedovoľ hanobiť človeka človekom!

Na púti životom buď ostrážitý! Daj si pozor na zlodějov, čo pútnikom vieru a národné povedomie z duší vypúšťajú a sily ich zbavujú. Chceš predsa dôjsť do poslednej stanice svojej krížovej cesty a doplniť si v nej dušu nádejou po celý život ostňami trňovej koruny zraňovanú.

Ľudské prikázanie

Pamätaj si, že talent ťa síce robí majstrom, ale svedomie človekom. Nedovoľ, aby ti zo svedomia vytrhli národ. Čo by si bol bez neho? Duša prázdna a zapredaná! Si predsa jeho svedomím! Čo je proti nemu sláva pochybná? Preto buď jeho múdrom, citlivým spovedníkom, učiteľom, hovorcom i nebojácnym zástancom. Tvoj zisk, tvoja veľkosť nech sa meria stratou záväzku a darom žičlivosti, slávy a úspechu tvorivému druhovi.

Pamätaj, majster slova, že si bol stvorený na službu národu, nie na pýchu márnivú, či slávu prchavú.

Svedomie nech je tvojim kompasom a vládcom. Jeho ozvena čistá nech sa vznáša nad tebou i tvojím národom ako duch nad vodami. Nech tvorca slova, pravdy a krásy obsiahne uznanie a pozhnanie Stvoriteľa!

Majstre! Váž svoje slová zlatom a vykúp ich svedomím!

Stavaj z nich hrádze proti ničivému, antihumánnemu, antikultúrному a antikresťanskému cunami, valiacemu sa na nás spoza oceánov a púšti.

Kto iný to vie lepšie ako ty? Si predsa majster!

LADISLAV
ŽÁŽKÝ

Pamätná tabuľa Z. Kodálymu iba maďarsky?

Porušenie zákona!

Otvorený list a odpoveď ministerstva kultúry SR

Pán minister kultúry SR F. Tóth, pán podpredseda vlády SR P. Csáky, podľa informácií denníka Sme (Najznámejšia maďarská pieseň... 30. 8. 2005, s. 4) ma zaujalo odhalenie pamätnej tabule Z. Kodálymu v Štítároch, čo zaiste vítam. Prekvapilo ma však, podľa uvedenej snímky, že text nie je popri maďarskom jazyku aj v slovenčine, čo by malo byť samozrejmosťou a zákonnou normou v SR (ak už aj nie navyše v angličtine, vzhľadom na európsky kontext). Kodály v slovensko-maďarských, zaiste najmä hudobných vzťahoch, zohral mimoriadnu úlohu, podobne ako Bartók (o ktorom ani redaktorka Sme, pod skratkou bej, J. Beňová?, nevie, že v jeho zbierke ľudových piesní nie sú iba maďarské piesne, ale s veľkým zastúpením i slovenské, nevraviac o ďalších...) Prepásla sa tak ďalšia vhodná príležitosť na prehlbovanie a kultivovanie všestranných, bohatých i zložitých, ale predovšetkým kultúrnych slovensko-maďarských vzťahov, aj za ktoré ako vysokí štátni úradníci vecne a morálne zodpovedáte a poberáte platy. Aj keď pamätná tabuľa i jej text (neznámy neovládajúcim maďarským jazykom) vznikli možno z iniciatívy i sponzorstva miestnych čitateľov, na odbornosť a dvojjažnosť by sa malo priam zákonne dohliadať, nielen na liberalnosť či skoré benevolenciu postupov. (Ak to tak nie je v zákone, malo by sa to, ako samozrejmosť, zadefinovať.) Nie je to však dobrý precedens, či príklad, možno praktizovaný i na iných miestach. Navyše ho preto, futujem, z Vašej strany, pokladám aj za diplomatické, medzinárodné a medzištátne faux pas, vzhľadom na prítomnosť a spoluúčasť na odhalení ministra kultúrneho dedičstva MR A. Bozokého. Dúfam, že perspektívne podporíte ako samozrejmosť, podujatia na vyššej, dotiahnutej či už miestnej, alebo bilaterálnej, či mnohostrannej kultúrno-politicko-historickej úrovni.

Ako občan, podľa zákona o informáciách, žiadam Vás oboch o vyslovenie sa stanoviska k danej téme, ako publicista na problém reagujem a plánujem i písať

S pozdravom
Mgr. Zuzana Mistríková,
generálna riaditeľka
Sekcia médií a audiovizie MK SR

a vyslovovať sa o ňom aj v budúcnosti.
Pozdravuje

Viliam Jablonický
publicista, kritik, historik kultúry
vjablonicky@zoznam.sk
Bratislava 31. 8. 2005

Vážený pán Jablonický,
k predmetnej žiadosti sekcia umenia zaujala nasledovné stanovisko. Platný zákon NR SR č. 270/1995 Z. z. o štátnom jazyku Slovenskej republiky v znení neskorších predpisov v § 1 ods. 1 stanovuje, že štátnym jazykom na území Slovenskej republiky je slovenský jazyk. Toto ustanovenie je v súlade s čl. 6 ods. 1 Ústavy Slovenskej republiky. Podľa § 1 ods. 2 zákona štátny jazyk má prednosť pred ostatnými jazykmi používanými na území Slovenskej republiky.

Podľa § 8 ods. 6 zákona všetky nápisy a oznamy určené na informovanie verejnosti sa musia uvádzať v štátnom jazyku. Môžu byť preložené do iných jazykov, ale inojazyčné texty nasledujú až po rovnako veľkom texte v štátnom jazyku. Keďže na pamätnej tabuli venovanej muzikológovi Z. Kodályovi, ktorú odhalili 28. augusta 2005 v slovenskej obci Štítáre, sa nachádza text len v maďarskom jazyku, ministerstvo kultúry konštatuje, že zákon o štátnom jazyku bol porušený.

Podľa čl. 26 ods. 1 Ústavy SR je právo na informácie zaručené. Článok 34 ods. 3 Ústavy SR stanovuje, že výkon práv občanov patriacich k národnostným menšinám a etnickým skupinám nesmie viesť k diskriminácii jej ostatného obyvateľstva. Ministerstvo kultúry bude túto problematiku riešiť a dohliadne na odstránenie protiprávneho stavu (§ 9 zákona o štátnom jazyku).

Podľa uvedeného sekcia umenia ministerstva kultúry SR rieši predmetnú problematiku a o výsledku tohto prešetrenia Vás bude priamo informovať.

S pozdravom

Mgr. Zuzana Mistríková,
generálna riaditeľka
Sekcia médií a audiovizie MK SR

Keď svet stúpi na nohu...

Príjemnou novinkou pre všetkých, ktorí očakávajú od hudobných interpretov niečo viac ako pár tónov a dve trápne vety o láske, sa stane nový album Zuzany Smatanovej „Svet mi stúpil na nohu.“ CD obsahuje 13 skladieb - 9 slovenských a 4 anglické, celkovo 50 minút hudby.

Zuzana Smatanová zastáva na slovenskom rockovom poli unikátnu pozíciu. Vo veľmi krátkom čase sa táto mladá speváčka vypracovala z pozícií „talentovanej začiatočníčky“ na skutočnú osobnosť súčasnej slovenskej kultúry. Ojedinelý prípad v posledných rokoch, keď sa interpret dostal na výslnie a stal sa známym predovšetkým vlastnou pracovitosťou a húževnatosťou v kombinácii s talentom, a nie mediálnou kampaňou alebo súhrnom priaznivých okolností. Zuzanu by sme mohli zaradiť do kategórie „hudobníkov - workoholikov“, ktorí popri niekoľkých koncertoch v týždni na rôznych (aj veľmi vzdialených) miestach, sú schopní namiesto oddychu zavrieť sa v štúdiu a nahráť v krátkom čase album.

Pilotná pieseň - „Svet mi stúpil na nohu“ navodí atmosféru jemnej melanchólie, ktorá veľmi ladí s týmito jesennými dňami, nie však takej, aby ste sa siahli po škatuľke antidepressív... V skladbách sa spomínajú revízor, servírka, holuby, autobus, listky, park -

všetko, čo je súčasťou nášho každodenného života. Ústna harmonika veľmi zaujímavým spôsobom dopĺňa gitaru.

Piesne sú určitými filozofickými úvahami o sebapoznávaní, medziľudských vzťahoch, protikladoch vonkajšieho a vnútorného sveta a hľadani odpovedí na otázky s tým spojené... Tiež vyjadrujú vôľu vzoprieť sa nepriaznivým okolnostiam (tak ako je to aj v prvom albume „Entirely good), neprepadnúť zúfalstvu a brániť svoju vlastnú cestu životom, chrániť svoju osobnostnú identitu a „nestať sa celkom inou“. Ako je známe, dnes sa v našej súčasnosti propaguje niečo iné - „bud' in“, fandi superstarom, hlasuj za vyvolených, poslúchaj veľkého brata.

Napriek vážnosti tém, album sa počúva veľmi ľahko a príjemne. V piesňach nie sú výzvy ani poučovanie, ale zato veľa otázok a tipov na zamyslenie (čo je veľmi vzácne najmä teraz, keď sa pretláča trend - menej myslieť, viac konzumovať... Na čo aj - veľký brat myslí aj za nás.)

Môžeme mať rozličné postoje k rockovej hudbe ako takej (niektorí ľudia sú presvedčení o jej škodlivosti...), ale v súčasnej dusivej atmosfére masovej pop(corn)-(anti)kultúry je toto CD niečo ako závan čerstvého vzduchu.

ROMAN ZAGORA

Ladislav Žážký, čerstvý nositeľ titulu „doctor honoris causa“ (vľavo) v spoločnosti rektora Univerzity Konštantína Filozofa v Nitre prof. RNDr. Ing. Daniela Kluvanca, CSc.

KULTÚRA

dvojtyždenník závislý od etiky
Vydáva Factum bonum, spol. s r. o. - Adresa
vydavateľstva a redakcie: Sološnická 41,
841 04 Bratislava. Tel./fax: 02/654 12 388.

Redakčná rada: *Július Binder* (predseda), *Anton Hlinka*, *Richard Marsina*, *Tibor Kovalik* (Kanada), *Vladimír Kubovčík*. - Šéfredaktor: *Teodor Križka*. - Grafik: *Alojz Tomášek*. - Hlavička: © *Stano Dusík*. - Cena jedného čísla je 20,- Sk. Polročné predplatné 220,- Sk, celoročné predplatné 440,- Sk. Mediaprint-Kapa, Pressegrasso, a. s. Objednávky na predplatné prijíma každá pošta a doručovateľ Slovenskej pošty. Objednávky do zahraničia vyba-

vuje Slovenská pošta, a.s., Stredisko predplatného tlače, Námestie slobody 27, 810 05 Bratislava 15, e-mail: zahranična.tlac@slpost.sk - Telefonické predplatné: 02/54418102 alebo 02/54418091 - Registračné číslo 1810/97. - Nevyžiadané rukopisy nevraciam. E-mail: redakcia@kultura-fb.sk - www.kultura-fb.sk

ISSN 1335-3470 (tlačené vydanie) ISSN 1336-2992 (online)

Pontifikálnou sv. omšou sa v nedeľu 2. októbra v Ríme začalo jedno z vrcholných podujatí Katolíckej cirkvi na záver Roku Eucharistie. Ide o 11. riadne generálne zhromaždenie Synody biskupov, ktorej zvolanie a tému potvrdil počas audienencie generálnemu sekretárovi Synody, belgickému kardinálovi Jan P. Schotte, v blahej pamäti pápež Ján Pavol II., dňa 29. novembra 2003. Kardinál Schotte pracoval ako generálny sekretár Synody od r. 1985 do r. 2004, kedy ho v tomto úrade vystriedal chorvátsky vatikánsky diplomat arcibiskup Nikola Eterovič. (Kardinál Schotte zomrel vo veku 76 rokov 10. januára 2005.) Svätý Otec Benedikt XVI. po svojom zvolení potvrdil zvolanie zhromaždenia Synody a okrem iných zmien tiež skrátil plánovanú dĺžku trvania zhromaždenia z 2. - 29. októbra na 2. - 23. októbra 2005.

Synoda biskupov bola ustanovená ako odpoveď na požiadavku koncilových otcov Druhého vatikánskeho koncilu. Synoda je stála inštitúcia, zriadená pápežom Pavlom VI., apoštolským listom Motu proprio *Apostolica sollicitudo* (15. septembra 1965). Ustanovenia obsiahnuté v tomto dokumente boli prevzaté do kánonov 342-348 Kódexu kanonického práva (CIC). Kódex v časti o hierarchickom zriadení Cirkvi definuje Synodu biskupov nasledovne: „Synoda biskupov je zhromaždenie biskupov, vybraných z rozličných krajín sveta, ktorí sa schádzajú v stanovenom čase, aby udržali úzke spojenie medzi Rímskym veľkňazom a biskupmi a aby Rímskemu veľkňazovi radami poskytli pomoc, keď ide o neporušenosť a vzrast viery a mravov, dodržiavanie a upevňovanie cirkevnej disciplíny, a aby posúdili otázky, týkajúce sa činnosti Cirkvi vo svete“ (CIC, Kán 342). Ako ďalej Kódex hovorí (kán. 343-348), Synoda biskupov má

XI. riadne generálne zhromaždenie Synody biskupov Eucharistia: prameň a vrchol života a poslania Cirkvi

za úlohu rozoberať otázky predložené na rokovaní; v tomto prípade je témou Synody *Eucharistia prameň a vrchol života a poslania Cirkvi*. V zmysle cirkevného zákona rozhodnutia Synody potvrdzuje Rímsky veľkňaz.

Kódex kánonov východných cirkví (CCEO) hovorí, že účasť patriarchov a iných hierarchov, ktorých stoja na čele Cirkvi sui iuris na Synode biskupov sa riadi špeciálnymi normami, ktoré stanovuje sám rímsky veľkňaz (kan 46, § 2).

Synodu zvoláva Rímsky veľkňaz, ktorý zároveň určí miesto, kde sa budú konať zasadania, potvrdzuje voľbu členov, ktorí boli podľa normy osobitného práva zvolení a tiež má právo vymenovať ďalších členov. Rímsky veľkňaz je zároveň ten, kto predsedá synode, osobne alebo cez iných. Synoda biskupov, ktorá sa schádza na riadne všeobecné zasadanie, pozostáva z členov, ktorých väčšinu tvoria biskupi, zvolení konferenciami biskupov. V zmysle *Ordo Synodi Episcoporum* má právo reprezentovať biskupskú konferenciu s počtom do 25 členov jeden delegát. Za delegáta KBS na prebiehajúcu Synodu biskupov bol na 48. plenárnom zasadnutí KBS, (1.-2. júna 2004 v Spišskej Kapitule) zvolený J.E. ICDr. Mons. Stanislav Zvolenský, pomocný biskup bratislavsko-trnavskej arcidiecézy. Pápež Benedikt XVI. ho za zvoleného člena na Synodu biskupov potvrdil dňa 29. augusta t.r. Synodálni otcovia sa schádzajú na všeobecnom zhromaždení Synody, na ktorom sa prerokujú veci priamo sa vzťahujúce na dobro celej Cirkvi, a toto zasadanie je buď riadne alebo mimoriadne.

Čo predchádzalo zasadaniu

Lineamenta. Generálny Sekretariát Synody biskupov začal s prípravou XI. riadneho generálneho zhromaždenia vypracovaním dokumentu *Lineamenta*. Tento dokument publikovaný začiatkom roku 2004 a mal za cieľ podnietiť cirkevnú reflexiu o tajomstve Eucharistie, ktorá sa slávi a adoruje v diecézach a v spoločenstvách Katolíckej cirkvi na celom svete. *Lineamenta* boli rozposlané biskupským konferenciám, východným katolíckym cirkvám sui iuris, dikasteriám Rímskej kúrie, konferenciám vyšších rehoľných predstavených s požiadavkou, aby odpovedali na dotazník o rôznych pastoračných aspektoch týkajúcich sa Eucharistie. Dotazník obsahoval o.i. aj tieto témy: *Eucharistia v živote Cirkvi; Adorácia; Učenie o Eucharistii a formácia; Vnímanie (chápanie) eucharistického tajomstva u kňazov a u veriacich; Eucharistická celebrácia a liturgické predpisy; Svätosť Eucharistie a svätosť zmierenia; Zmysel posvätna v Eucharistii; Sv. Omša a slávenie Božieho Slova; Reálna prítomnosť Krista v Eucharistii; Eucharistická zbožnosť; Eucharistia a inkultúrácia; Eschatologický rozmer Eucharistie; Eucharistia, ekumenizmus, medzináboženský dia-*

lóg; Eucharistia a morálny život; Eucharistia a misia

Odpovede a námety k dotazníku, ktoré do konca roku 2004 prišli na sekretariát boli zozbierané a spracované do pracovného materiálu Synody - *Instrumentum laboris*, ako cenné ovocie kolegiálnosti biskupov, ktoré je vernou syntézou zaslaných príspevkov. V dokumente sa hovorí, že jeho ambíciou nie je byť teologickou, systematickou a komplexnou syntézou o svätosti Eucharistie. Dokument, ktorý bol zverejnený 7. júla t.r. sa predovšetkým sústreďuje na pozitívne aspekty slávenia eucharistie, ktorá zhromažďuje veriacich a vytvára z nich spoločenstvo, bez rozdielu rasy, jazyka, národa, kultúry. Nechýba v ňom ani časť obsahujúca námety z mnohých odpovedí ako ovocie pastoračných úvah partikulárnych cirkví a ďalších konzultovaných organizmov.

Instrumentum laboris je tematicky rozdelený do štyroch častí: Prvá časť nesie názov Eucharistia a súčasny svet. Pojednáva o Eucharistii v rôznych kontextoch cirkvi a o Eucharistii vo vzťahu ku kresťanskému zmyslu života. Zamýšľa sa aj nad témou Eucharistia a cirkevné spoločenstvo, Eucharistické tajomstvo - výraz cirkevnej jednoty; vzťah medzi Eucharistiou a ďalšími svätosťami, Vzťahom Eucharistia a veriaci ľud. Druhá časť - Viera cirkvi v tajomstvo Eucharistie sa zaoberá témami ako Eucharistia dar Boha svojmu ľudu a Paschálne tajomstvo a Eucharistia. Tretia časť je

venovaná Eucharistii v živote cirkvi a adorácii. Štvrtá časť sa zaoberá Eucharistiou vo vzťahu k poslaniu cirkvi, eucharistickou spiritualitou a Eucharistiou vo vzťahu k misiám evanjelizácii.

Práca Synody

Svätý Otec Benedikt XVI. schválil niekoľko zmien v metodológii Synody, ktoré sa prvýkrát uvedú v rámci prebiehajúceho riadneho generálneho zhromaždenia. Zmeny majú prispieť k tomu, aby práca Synody biskupov bola efektívnejšia a kolegiálnejšia.

Každý synodálny otec má k dispozícii šesť minút na vystúpenie počas generálnych kongregácií. Jeho vystúpenie sa má týkať jednej zo štyroch tém, podľa rozdelenia v *Instrumentum laboris*. Tým by mala byť dodržaná určitá kontinuita a tiež možnosť hlbšie sa venovať v diskusiách aktuálnym otázkam. Okrem toho je jedna hodina vyhradená na voľné diskusie v sále počas poobedňajších sedí generálnych kongregácií. Každý synodálny otec, so súhlasom delegovaného predsedajúceho, môže vystúpiť a bližšie sa vyjadriť ku každej z diskutovaných tém. Jedna zo sedí Synody bola venovaná 40. výročiu ustanovenia Synody biskupov (8 októbra 2005) a o. i. na nej so svojim príspevom *Teologické aspekty Synody biskupov* vystúpil slovenský kardinál Jozef Tomko, emeritný prefekt Kongregácie pre Evanjelizáciu národov a zároveň Predseda Pápežského komitátu pre medzinárodné eucharistické kongresy. Každý deň rokovania Synody vychádzajú dve čísla *Informačného bulletinu* v šiestich jazykových mutáciách (prístupné aj na internete), ktoré obsahujú prednesené prihovory synodálnych otcov počas dňa.

Podľa *Informačného materiálu Synody biskupov* spracoval STANISLAV GÁBOR

Doterajšie zhromaždenia Synody biskupov

● 1. Prvé riadne generálne zhromaždenie (29. septembra - 29. októbra 1967)

Téma: *Zachovanie a posilnenie katolíckej viery, jej celistvosť, sila, rozvoj, jej doktrínna a historická jednotnosť*

Jedným z výsledkov zhromaždenia bolo vytvorenie *Medzinárodnej teologickej komisie*, ktorú ustanovil pápež Pavol VI. r. 1969. Synoda tiež iniciovala revíziu Kódexu kanonického práva z r. 1917, ktorý r. 1983 promulgoval pápež Ján Pavol II. Počet synodálnych otcov: 197

● 2. Prvé mimoriadne generálne zhromaždenie (11. - 28. októbra 1969)

Téma: *Spolupráca medzi Sv. Stolicou a konferenciami biskupov*

Zhromaždenie sa zaoberalo otázkou kolegiálnosti biskupov s pápežom a otázkou biskupských konferencií vo vzťahu k Svätému Otcovi a k jednotlivým biskupom. Synodálni otcovia navrhli, aby v budúcnosti mali právo predkladať témy pre nasledujúce zhromaždenia synody. Počet synodálnych otcov: 146

● 3. Druhé riadne generálne zhromaždenie (30. septembra - 6. novembra 1971, doteraz najdlhšie)

Téma: *Služobné kňazstvo a spravodlivosť vo svete*

Počet synodálnych otcov: 210

● 4. Tretie riadne generálne zhromaždenie (27. septembra - 26. októbra 1974)

Téma: *Evanjelizácia v modernom svete*

Odporúčania a návrhy synody sa stali inšpiráciou pre apoštolskú exhortáciu (lat. *exhortare* = povzbudiť) Svätého Otca *Evangelií nuntianti*. Počet synodálnych otcov: 209

● 5. Štvrté riadne generálne zhromaždenie (30. septembra - 29. októbra 1977)

Téma: *Katechéza v dnešných časoch*

Po skončení synody Svätý Otec Ján Pavol II. vydal apoštolskú exhortáciu *Catechesi tradendae*, v ktorej vychádzal z mnohých návrhov a odporúčaní biskupov. Počet synodálnych otcov: 204

● 6. Mimoriadne zhromaždenie synody; tzv. Holandská synoda (14. - 31. januára 1980)

Téma: *Pastoračná situácia v Holandsku*

Počet synodálnych otcov: 19

● 7. Piate riadne generálne zhromaždenie (26. septembra - 25. októbra 1980)

Téma: *Kresťanská rodina*

Počas Synody biskupi pripravili *Posolstvo kresťanským rodinám v modernom svete*. Ján Pavol II. vydal ako ovocie diskusií

a návrhov biskupov apoštolskú exhortáciu *Familiaris consortio*.

Počet synodálnych otcov: 216

● 8. Šieste riadne generálne zhromaždenie (29. septembra - 29. októbra 1983)

Téma: *Pokánie a zmierenie v poslaní Cirkvi*

Synoda sa konala v mimoriadnom Svätom roku, ktorý vyhlásil Ján Pavol II. pri príležitosti 1950 rokov od smrti Ježiša Krista a vykúpenia sveta. Materiál synody poslúžil ako základ pre apoštolskú exhortáciu *Reconciliatio et poenitentia*; tento dokument bol prvýkrát nazvaný ako „posynodálny“. Počet synodálnych otcov: 221

● 9. Druhé mimoriadne generálne zhromaždenie (24. novembra - 8. decembra 1985)

Téma: *Dvadsať rokovie ukončenia Druhého vatikánskeho koncilu*

Synodálni otcovia navrhli zrevidovať a publikovať *Katechizmus katolíckej cirkvi*, ktorý po rokoch náročnej systematickej práce vyšiel r. 1992. Na základe návrhov zidených biskupov napísal neskôr Ján Pavol II. *Apostolos suos* - apoštolský list vo forme Motu proprio o teologickej a právnej povahe biskupských konferencií (21. mája 1998).

Počet synodálnych otcov: 165

● 10. Siedme riadne generálne zhromaždenie (1. - 30. októbra 1987)

Téma: *Povolanie a poslanie laikov v Cirkvi a vo svete*

54 návrhov synodálnych otcov slúžilo pre napísanie posynodálnej apoštolskej exhortácie *Christifideles laici*.

Počet synodálnych otcov: 232

● 11. Ôsme riadne generálne zhromaždenie (30. septembra - 28. októbra 1990)

Téma: *Formácia kňazov v aktuálnych podmienkach*

Na konci synody biskupi predostreli Svätému Otcovi 41 návrhov /propositiones/, ktoré poslúžili pri príprave posynodálnej apoštolskej exhortácie *Pastores dabo vobis*. Počas zasadania synody maronitský biskup Mons. Emilio Eid, podpredseda Komisie pre revíziu Kódexu kánonov východných cirkví, prezentoval nový zrevidovaný východný kódex (CCEO).

Počet synodálnych otcov: 238

● 12. Mimoriadne zhromaždenie pre Eu-

rópu (28. novembra - 14. decembra 1991)

Téma: *Sme svedkami Krista, ktorý nás oslobodil*

Želanie zvoliť toto mimoriadne zhromaždenie synody vyslovil pápež, Ján Pavol II., 22. apríla 1990 na Veľhrade počas svojej apoštolskej návštevy v Československu. Cieľom synody bolo rozpoznať *kairos* novej situácie, ktorá nastala po historických udalostiach v Európe a zamyslieť sa nad úlohou Cirkvi v rôznych sférach obnovy a zmien na kontinente.

Po prvýkrát boli v duchu ekumenizmu pozvaní na zasadanie synody reprezentanti pravoslávnych cirkví a najvýznamnejších kresťanských spoločenstiev ako „bratskí delegáti“.

Synoda publikovala *Výhlásenie*, v ktorom synodálni otcovi predostreli program novej evanjelizácie pre Európu a apelovali na solidaritu medzi všetkými obyvateľmi Európy. Počet synodálnych otcov: 137

● 13. Mimoriadne zhromaždenie pre Afriku (10. apríla - 8. mája 1994)

Téma: *Cirkev v Afrike a jej evanjelizačné poslanie v perspektíve roku 2000: „Budeťte mi svedkami“ (Sk 1,8)*

Synodálni otcovi sa zamerali na tému evanjelizácie z rôznych aspektov: ohlasovanie posolstva, inkultúrácia, dialóg spravodlivosť a pokoj, spoločenské komunikačné prostriedky. Na záver synody bolo publikované rozsiahle *Posolstvo Božiemu ľudu*. V septembri 1995 počas synodálnej návštevy v Afrike, Svätý Otec Ján Pavol II. podpísal posynodálnu apoštolskú exhortáciu *Ecclesia in Africa*.

Počet synodálnych otcov: 242

● 14. Deviate riadne generálne zhromaždenie (2. - 29. októbra 1994)

Téma: *Zasvätený život a jeho poslanie v Cirkvi a vo svete*

Posynodálna apoštolská exhortácia *Vita consecrata* bola publikovaná 25. marca 1996.

Počet synodálnych otcov: 245

● 15. Mimoriadne zhromaždenie pre Libanon (26. novembra - 14. decembra 1995)

Téma: *Kristus je naša nádej: obnovný jeho Duchom, solidárni, svedčíme o jeho láske*

Synoda bola venovaná mimoriadnej situácii Cirkvi v Libanone, ktorý sa zmieta v dlhotrvajúcej vojne.

Posynodálna apoštolská exhortácia pod názvom *Nová nádej pre Libanon*, bola promulgovaná 10. mája 1997 v Bejrúte (Libanon) počas pápežskej návštevy. Počet synodálnych otcov: 69

● 16. Mimoriadne zhromaždenie pre Ameriku (16. novembra - 12. decembra 1997)

Téma: *Stretnutie so živým Ježišom, cesta k obráteniu, spoločenstvu a solidarite v Amerike*

V apoštolskom liste *Tertio millennio adveniente* v perspektíve Veľkého Jubilea roku 2000 Ján Pavol II. vyjadril želanie, aby sa konali mimoriadne zhromaždenia biskupských synod pre každý z piatich kontinentov. Dovtedy sa uskutočnili zhromaždenia synody venované Európe (1991) a Afrike (1994). Ako ovocie synody vyhlásil Ján Pavol II., 23. januára 1999 pri slávnostnej sv. omši v známej mariánskej svätyni v Guadalupe (Mexiko), posynodálnu apoštolskú exhortáciu *Ecclesia in America*.

Počet synodálnych otcov: 233

● 17. Mimoriadne zhromaždenie pre Áziu (19. apríla - 14. mája 1998)

Téma: *Ježiš Kristus Spasiteľ, a jeho poslanie lásky a služby v Ázii: „aby mali život a aby ho mali v hojnosti“ (Jn 10, 10)*

Synodálni otcovi sa zaoberali situáciou Cirkvi v Ázii, kde sú vo veľkej miere rozšírené svetové náboženstvá. Odporúčania synody tvorili základ posynodálnej apoštolskej exhortácie *Ecclesia in Asia*, ktorú 6. novembra 1999 slávnostne podpísal Svätý Otec Ján Pavol II. v Katedrále Najsvätejšieho Srдца v New Delhi (India). Počet synodálnych otcov: 191

● 18. Mimoriadne zhromaždenie pre Oceániu (22. novembra - 12. decembra 1998)

Téma: *Ježiš Kristus; nasledovanie jeho cesty; ohlasovanie jeho pravdy, prežívanie jeho života - výzva pre národy Oceánie*

22. novembra 2001 bola publikovaná posynodálna apoštolská exhortácia *Ecclesia in Oceania* a stala sa prvým pápežským dokumentom, úradne poslaným prostredníctvom internetu všetkým diecézám Oceánie. Počet synodálnych otcov: 117

● 19. Druhé mimoriadne zhromaždenie pre Európu (1. - 23. októbra 1999)

Téma: *Ježiš Kristus, ktorý žije vo svojej Cirkvi, prameň nádeje pre Európu*

Posledná zo série synod venovaných jednotlivým kontinentom, ktoré predznamenal apoštolský list *Tertio millennio adveniente* ako príprava na Veľké Jubileum 2000. Napriek tomu, že r. 1991 sa už konala prvá mimoriadna synoda pre Európu, nové sociálne a kultúrne podmienky po páde totalitných režimov vo východnej Európe výrazne ovplyvnili a poznačili európsku spoločnosť a priniesli nové pastoračné výzvy.

Synodálni otcovia skúmali rôzne skutočnosti Cirkvi v Európe a historický moment pokiaľ ide o proces zjednocovania sa Európy. Hovorili o kultúrnych koreňoch kontinentu, ktoré sú zároveň dôvodom nádeje pre budovanie novej Európy založenej na viere.

Výsledkom synody bolo promulgovanie posynodálnej apoštolskej exhortácie *Ecclesia in Europa*, 28. júna 2003 vo Vatikáne. Počet synodálnych otcov: 117

● 20. Desiate riadne generálne zhromaždenie (30. septembra - 27. októbra 2001)

Téma: *Biskup - služobník Evanjelia Ježiša Krista pre nádej sveta*

Na základe *Propositiones* bola pri slávení 25. výročia zvolenia Svätého Otca, 16. októbra 2003 promulgovaná posynodálna apoštolská exhortácia *Pastores gregis*.

Počet synodálnych otcov: 247

● 21. Jedenáste riadne generálne zhromaždenie (2. - 23. októbra 2005)

Téma: *Eucharistia - prameň a vrchol života a poslania Cirkvi*

29. novembra 2003 na základe odporúčania členov Stálej rady Generálneho sekretariátu Synody biskupov a konzultácií s biskupskými konferenciami vo svete, Svätý Otec rozhodol zvoliť XI. riadne generálne zhromaždenie na tému Eucharistia. Bolo to len pár mesiacov od publikovania jeho Encykliky *Ecclesia de Eucharistia*. 31. marca 2004 sekretariát synody rozposlal *Lineamenta* zakončené dotazníkom; na základe odpovedí pripravil Generálny sekretariát Synody biskupov v spolupráci s teológmi *Instrumentum laboris*.

Počet synodálnych otcov: 256 (doteraz najväčší počet)

Podľa *Informačného materiálu Synody biskupov* spracoval STANISLAV GÁBOR